

Univerzita Palackého v Olomouci

Právnická fakulta

Monika Dostálová

Právo na příznivé životní prostředí jako základní lidské právo

Diplomová práce

OLOMOUC 2012

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma „**Právo na příznivé životní prostředí jako základní lidské právo**“ vypracovala samostatně a citovala jsem všechny použité zdroje.

V Žalkovicích dne 16. března 2012

.....

Obsah

Obsah	3
Seznam použitých zkratk.....	4
Úvod.....	5
1 Vývoj a vymezení práva na příznivé životní prostředí	7
1.1 Právo, životní prostředí, právo životního prostředí.....	7
1.2 Základní lidská práva	8
1.3 Právní charakter práva na příznivé životní prostředí.....	9
1.4 Mezinárodní právo životního prostředí	10
2 Zakotvení a ochrana práva na příznivé životní prostředí na evropské úrovni.....	14
2.1 Rada Evropy.....	14
2.1.1 Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod	14
2.1.2 Relevantní rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva	16
2.1.3 Eventualita zakotvení práva na příznivé životní prostředí do Úmluvy.....	20
2.2 Evropská unie	23
2.2.1 Povaha práva EU	24
2.2.2 Ochrana životního prostředí na poli EU.....	25
2.2.3 Ochrana lidských práv v rámci EU	27
2.2.4 Listina základních práv Evropské Unie	28
2.3 Eventualita přistoupení EU k Evropské úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod a důsledky z toho plynoucí	30
3 Zakotvení a ochrana práva na příznivé životní prostředí na vnitrostátní úrovni.....	33
3.1 Proč by mělo být právo na příznivé životní prostředí zakotveno v ústavách států?	33
3.2 Vývoj práva životního prostředí v České republice	35
3.3 Zakotvení práva na příznivé životní prostředí v Listině základních práv a svobod.....	36
3.4 Soudní ochrana práva na příznivé životní prostředí	38
3.5 Významná rozhodnutí českých soudů týkající se práva na příznivé životní prostředí....	40
3.5.1 Příznivé životní prostředí jako veřejný statek	40
3.5.2 Právo na příznivé životní prostředí a právnické osoby	40
4 Závěr.....	44
Seznam použité literatury	49
Resumé.....	53
Seznam klíčových slov	54

Seznam použitých zkratk

ČR – Česká republika

ESLP – Evropský soud pro lidská práva

EU – Evropská Unie

Listina – Listina základních práv a svobod

Listina EU – Listina základních práv Evropské Unie

MPŽP – Mezinárodní právo životního prostředí

SDEU – Soudní dvůr Evropské Unie

SEU – Smlouva o Evropské Unii

SFEU – Smlouva o fungování Evropské Unie

s. ř. s. – soudní řád správní

Úmluva – Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod

Ústava – Ústava České republiky

Úvod

Základní lidská práva bychom mohli definovat jako práva, která náleží každému člověku a která každý člověk potřebuje k tomu, aby mohl žít kvalitní a naplněný život. Zajisté se shodneme na tom, že zdravé, příp. příznivé, životní prostředí je právě jednou z podmínek „sine qua non“ kvalitního lidského života.

Existuje mnoho možných nástrojů ochrany životního prostředí a právo je právě jedním z nich, ovšem ne nejdůležitějším. Nenahradí důležité přírodovědecké, vzdělávací, výchovné, ekonomické, politické a další nástroje. A právě z těchto nástrojů právo vychází a je od nich odvozené. Právo musí reagovat na požadavky vědy a techniky a účinně přispívat k ochraně životního prostředí.¹ V této moderní době, době technického i vědeckého pokroku, kdy existuje mnoho nástrah a mnoho možných negativních vlivů na životní prostředí, již není možné se spoléhat na „dobré a přiměřené“ lidské chování, ale je nutné toto chování právně regulovat. Regulovat tak, aby docházelo k minimálnímu poškozování životního prostředí a bylo tak zachováno právo každého na příznivé životní prostředí. Právo na příznivé životní prostředí sice náleží každému, ale každý má zároveň také povinnost životní prostředí chránit a nepoškozovat.

Cílem mé práce je zjistit, zda současná mezinárodní, evropská a národní právní úprava, právo na příznivé životní prostředí jednotlivci přiznává, tedy právně zakotvuje a zda jednotlivci poskytuje dostatečné a efektivní prostředky k ochraně jeho subjektivního práva na příznivé životní prostředí.

Při zpracovávání této práce jsem vycházela z právního stavu ke dni 1. 1. 2012. Ve své práci se budu snažit vyjádřit svůj postoj a navrhnout určité řešení daného problému. Dále použiji metodu komparativní, když budu srovnávat míru ochrany práva na příznivé životní prostředí na úrovni mezinárodní, evropské a národní.

Literatura k danému tématu je poměrně bohatá, více či méně orientovaná na problematiku práva na příznivé životní prostředí. Vycházela jsem zejména z odborných učebnic, článků v odborných časopisech, příspěvků ve sbornících a příslušných právních předpisů.

V první kapitole se budu věnovat vymezení základních pojmů, jako životní prostředí, právo životního prostředí, právo na příznivé životní prostředí a nastíním vývoj mezinárodního práva životního prostředí. V dalších kapitolách se postupně zabývám tím, jak je právo na příznivé životní prostředí upraveno a chráněno v evropském a českém vnitrostátním právu. Zaměřím se na nejvýznamnější lidskoprávními dokumenty, jejich význam a závaznost. Zmíním také důležitá

¹ DAMOHORSKÝ, Milan. *České právo životního prostředí*. 2. vydání. Praha: Univerzita Karlova, Právnická fakulta, 2006, s. 16.

rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva a zajímavé závěry českého Ústavního soudu v oblasti práva na příznivé životní prostředí.

1 Vývoj a vymezení práva na příznivé životní prostředí

V této kapitole vysvětlím základní pojmy, jež budou výchozí pro pochopení této práce. Dále nastíním vývoj mezinárodního práva životního prostředí, neboť zde došlo k přijetí významných dokumentů týkajících se práva na příznivé životní prostředí. Jedná se zejména o Stockholmskou deklaraci, Deklaraci o životním prostředí a rozvoji přijatou v Riu de Janeiru a Aarhuskou úmluvu.

1.1 Právo, životní prostředí, právo životního prostředí

Ke správnému vymezení práva na příznivé životní prostředí je nezbytné vysvětlení základních pojmů.

Nejzákladnějším pojmem je pojem „právo“. Právo je v učebnicích definováno jako významný normativní systém, který je tvořen právními normami, upravující vztahy mezi lidmi.² Právní norma je vlastně pravidlo chování, které stát považoval za nutné právně zakotvit. Potřeba právně zakotvit určitá pravidla chování, vyplynula z potřeb a postupného vývoje společnosti. Například již nebylo dostačující řídit se morálními zásadami a zvyky a muselo se vytvořit jednotné pravidlo, které bude platit pro všechny stejně. V našem státě jsou právní normy zakotveny nejčastěji v normativních právních aktech, z nichž nejvýznamnější jsou Ústava, Listina základních práv a svobod a samozřejmě zákony. Tyto normy (pravidla chování) jsou potom závazné a státní mocí, pod hrozbou sankce, vynutitelné.³

Zřejmě obdobně vznikla potřeba právně chránit životní prostředí. Již nebylo možné tolerovat libovůli v chování jednotlivců k životnímu prostředí a musela se vytvořit závazná pravidla chování sloužící k ochraně životního prostředí. Co to vlastně životní prostředí je? Zcela jednoduše se dá popsat jako „prostředí, které potřebujeme k životu“. Legální definici životního prostředí nám však přesně říká § 2 zákona č. 17/1992 Sb., o životním prostředí: „Životním prostředím je vše, co vytváří přirozené podmínky existence organismů včetně člověka a je předpokladem jejich dalšího vývoje. Jeho složkami jsou zejména ovzduší, voda, horniny, půda, organismy, ekosystémy a energie“.

Od sedmdesátých let minulého století se v právních systémech jednotlivých států, v právu mezinárodním a nakonec i v právu evropském objevují normy a nové instituty sloužící k ochraně životního prostředí jako celku a jeho jednotlivých, dříve nechráněných složek, jako je voda, les a půda. Vzniká tak nová součást právního systému – „právo životního prostředí“. „*Představuje soubor*

² KUBŮ, Lubomír, OSINA, Petr. Mechanismus právní regulace a jeho prvky. In KUBŮ, Lubomír, HUNGR, Pavel, OSINA, Petr. *Teorie práva*. Praha: Linde, 2007, s. 33-35.

³ Tamtéž.

*právních norem a institutů upravujících společenské vztahy, resp. chování lidí, související s péčí o životní prostředí, tj. s ochranou a obnovou složek životního prostředí.*⁴ M. Pekárek ve své knize stanovuje základní funkci práva, kterou je vedle poskytnutí základního vzorce lidského chování (v našem případě i k životnímu prostředí), „*poskytnutí společenské záruky, že chování, jehož důsledky překračují dovolenou mez nepřiznivého působení na životní prostředí, nebude ze strany státu a jeho orgánů tolerováno, případně, že tyto důsledky budou odstraněny nebo alespoň kompenzovány*“.⁵

1.2 Základní lidská práva

Lidská práva původně vznikla odvozením z práv přirozených. Těmi jsou určité přirozené, nutné nároky živého tvora na kvalitní a jedinečný život, především nároky na život samotný. Původně neexistoval rozdíl mezi nároky na život člověka a ostatních živých tvorů. Postupným oddělováním člověka od přírody se nároky na život člověka podstatně měnily, s ohledem na zkušenost a potřebnost určitého chování k zachování existence živých jedinců. Toto potřebné a zkušeností ověřené chování je základem lidských práv. „*Základní lidská práva jsou vzory lidského chování, které se nejlépe v dlouhodobé lidské existenci osvědčily na základě zkušenosti a potřeby jako vzory lidského chování v rámci určité skupiny – společnosti.*“⁶ Listina základních práv a svobod ČR ve svém článku 1 výslovně jmenuje vlastnosti základních lidských práv a svobod: nezadatelnost, nezcižitelnost, nepromlčitelnost a nezrušitelnost.

Základní lidská práva a svobody, na jejichž uznání a respektování se společnost shodla, jsou právy lidskými a náleží každému jednotlivci, bez ohledu na stát, jehož jsou občany. Naopak občanská práva jsou odvozena z pozice člověka jako občana určitého státu a náleží občanu toho konkrétního státu.⁷ Lidská práva nevyplývají tedy z pozice člověka jako občana, nýbrž ze samotné podstaty lidské existence.

Základním právem, ze kterého ostatní lidská práva vznikla, je právo na život. Další lidská práva základní právo na život jen rozšiřují a zkvalitňují z pohledu mnoha oblastí. Například právo na život ve společnosti, kde má každý právo na svobodu pohybu, slova atd.⁸ K mému tématu se váže právo na život ve zdravém životním prostředí, neboť, jak jsem již zmínila, zdravé životní prostředí je základem pro kvalitní život – tedy jedním z nároků na život. A samozřejmě, že tak,

⁴ DAMOHORSKÝ, Milan. *České právo životního prostředí*. 2. vydání. Praha: Univerzita Karlova, Právnická fakulta, 2006, s. 16.

⁵ PEKÁREK, Milan. Právo a životní prostředí. In PEKÁREK, Milan a kol. *Právo životního prostředí - 1. díl*. 2. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2009, s. 24-25.

⁶ BLAHOŽ, Josef. Pojem lidských a občanských práv. In BLAHOŽ, Josef, BALAŠ, Vladimír, KLÍMA, Karel. *Ústavní srovnávací právo*. 4. vydání. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2011, s. 177-178.

⁷ Tamtéž, s. 181.

⁸ Blíže viz BLAHOŽ, Josef. Pojem lidských a občanských práv. In BLAHOŽ, Josef, BALAŠ, Vladimír, KLÍMA, Karel. *Ústavní srovnávací právo*. 4. vydání. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2011, s. 177-182.

jak se mění svět kolem nás a přibývají různé nové nástrahy, např. v podobě nových technických vynálezů, mění se i potřeby a nároky lidí na kvalitní život ve zdravém životním prostředí. A právě těmto potřebám by mělo právo vycházet vstříc a vytvářet tak co nejlepší právní úpravu lidského chování pro co nejlepší standard lidského života.

1.3 Právní charakter práva na příznivé životní prostředí

Lidská práva se dělí někdy do tří a někdy i do čtyř generací lidských práv. Do první kategorie třístupňového pojetí lidských práv se řadí základní lidská práva, zejména práva osobní a politická. Práva sociální, hospodářská a kulturní tvoří generaci druhou a do třetí generace patří nově se utvářející okruh lidských a občanských práv. Ve čtyřstupňovém pojetí tvoří první generaci osobní práva, druhou práva politická, třetí práva sociální, hospodářská a kulturní a čtvrtou kategorií tvoří tzv. nová lidská a občanská práva.⁹

Právo na příznivé životní prostředí je jedním z nejmladších lidských práv a patří tedy do třetí, příp. čtvrté generace lidských práv¹⁰. S. J. Turner nazývá práva třetí (čtvrté) generace jako „práva solidarity“ (solidaritě generace dnešní s generacemi budoucími a o solidaritě v rámci mezinárodního společenství). Rysem těchto práv je, že vyžadují spolupráci nejen lidí v určité komunitě, ale také orgánů státních, soukromých i mezinárodních.

Dále zmiňuje, že právo na příznivé životní prostředí může být chráněno prostřednictvím všech tří (čtyř) generací lidských práv. V první kategorii lidských práv může být chráněno prostřednictvím práva na život. V druhé kategorii například skrze právo na zdraví nebo právo na soukromý a rodinný život. Zmiňuje, že tato práva se obvykle pojí více ke skupině osob než k jednotlivci. Ale tím, že má právo na příznivé životní prostředí prvky jak první generace¹¹ (ochrana před zásahy státu), tak i druhé generace lidských práv (právo na participaci státu a plnění od státu), není zde shoda v tom, zda jde o právo kolektivní či individuální.¹²

Smyslem a cílem této nejmladší generace je především „chránit osobnost před nebezpečími, stresy a tlaky moderní přetechizované společnosti a stále pokračující ekologickou krizí“.¹³ Tato generace „vychází nejen z všelidských přístupů, ale také ze spojení člověka s přírodou, od níž se ani moderní člověk nemůže zcela oddělit, aniž by nezničil sám sebe. Proto zde zejména ochrana přírody a ochrana všech forem života vystupují do

⁹ BLAHOŽ, Josef. Teorie generací lidských práv. In BLAHOŽ, Josef, BALAŠ, Vladimír, KLÍMA, Karel. *Srovnávací ústavní právo*. 4. vydání. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2011, s. 233-236.

¹⁰ Dále sem patří např. právo se lišit, právo na mír, právo na rozvoj atd.

¹¹ V dělení na 3 generace lidských práv.

¹² TURNER, Stephen J. *A substantive environmental right*. The Netherlands: Kluwer Law International BV, 2009, s. 16-17.

¹³ BLAHOŽ, Josef. Teorie generací lidských práv. In BLAHOŽ, Josef, BALAŠ, Vladimír, KLÍMA, Karel. *Srovnávací ústavní právo*. 4. vydání. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2011, s. 233-234.

popředí.¹⁴ Dle J. Blahože „právo na příznivé životní prostředí jako individuální základní lidské právo napomáhá chránit jednotlivce i společnost v každém státě před globální hrozbou – degradací životního prostředí a přírody činností člověka“.¹⁵

1.4 Mezinárodní právo životního prostředí

Problémy životního prostředí ve většině případů přesahují hranice jednotlivých států a představují často nadnárodní, celokontinentální a někdy i celosvětový problém. Z tohoto důvodu má mezinárodní ochrana životního prostředí obrovský význam. Především v době 20. a 21. století, kdy závažnost těchto globálních problémů (změna klimatu, globální oteplování, ztenčování ozonové vrstvy, kontaminace moří a oceánů, vysoký nárůst populace, nedostatek pitné vody...) stále narůstá. V případě takovýchto problémů se nemůže ochrana životního prostředí chápat izolovaně, jako problém jednoho státu. Na tyto nové globální problémy musel zareagovat jeden z nejdůležitějších nástrojů ochrany životního prostředí, právo.

První mezinárodní normy ochrany životního prostředí začaly vznikat v 1. polovině 20. století, o komplexní úpravě se však z důvodu jejich roztržitosti nedalo hovořit. Jako relativně samostatná oblast veřejného práva se mezinárodní právo životního prostředí formuje v posledních asi 40 letech. Je to velmi mladá oblast mezinárodního práva a důvodem jejího vzniku byla aktuální vysoká potřeba a důležitost právního zakotvení ochrany životního prostředí na mezinárodní úrovni. Právo, jak jsem již zmínila, však není jediným nástrojem ochrany životního prostředí a nemůžeme očekávat, že vyřeší veškeré environmentální problémy. Na druhou stranu je však vhodné zmínit, že vliv a síla práva v oblasti ochrany životního prostředí je často omezována chybějící politickou vůlí států přijmout určitá opatření a tyto závažné problémy řešit.¹⁶

Mezinárodní právo životního prostředí, jako odvětví mezinárodního práva veřejného, můžeme definovat jako „*zvláštní oblast (odvětví) mezinárodního práva, mající za cíl ochranu biosféry před významnými poškozeními a nerovnováhou, jež by mohly narušit její normální fungování*“.¹⁷ Asi nejvýznamnějším důvodem vzniku tohoto právního odvětví a spolupráce mezi státy je „*udržení civilizace na Zemi, k čemuž je nezbytné zachování příznivého životního prostředí, zejména základních přírodních zdrojů (voda, vzduch, půda, flóra a fauna) pro využívání současnými i budoucími generacemi*“.¹⁸

¹⁴ Tamtéž, s. 235.

¹⁵ BLAHOŽ, Josef. Základní lidské a občanské právo na zdravé životní prostředí: srovnávací pohled. *Právník*, 2002, roč. 141, č. 12, s. 1262-1263.

¹⁶ DAMOHORSKÝ, Milan, SMOLEK, Martin. Ochrana životního prostředí v mezinárodním a unijním právu. In DAMOHORSKÝ, Milan a kol. *Právo životního prostředí*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2010, s. 98-99.

¹⁷ ŠTURMA, Pavel. Pojem a předmět mezinárodního práva životního prostředí. In ŠTURMA, Pavel a kol. *Mezinárodní právo životního prostředí – 1.(obecná) část*. Praha: IFEC, 2004, s. 7.

¹⁸ Tamtéž, s. 7.

Nejdůležitějšími subjekty mezinárodního práva životního prostředí (dále jen „MPŽP“) jsou státy a mezinárodní organizace a jako prameny zde převládají mezinárodní smlouvy a různé akty mezinárodních organizací a konferencí. P. Šturma ve své knize zmiňuje 3 charakteristické rysy MPŽP: podstatnější role nestátních subjektů, větší význam nových pramenů mezinárodního práva - zejména soft law (=dokumenty doporučující povahy s různým stupněm závaznosti) a kladení velkého důrazu na prevenci.¹⁹

Vývoj mezinárodního práva životního prostředí

Již v 19. století zde byly první snahy a pokusy o vytvoření MPŽP. Byly přijímány například úmluvy v oblasti rybářství, o ochraně některých druhů fauny a flóry, ale stále se jednalo o úpravu útržkovitou a neucelenou. Důležitým bodem vývoje MPŽP bylo soudní rozhodnutí v případě Trail Smelter z roku 1941. Šlo o spor mezi USA a Kanadou o náhradu škod na zemědělství a lesních porostech ve státě Washington způsobenou vypouštěním odpadních plynů z provozů na zpracování zinku a olova, nacházejících se na území Kanady. Soud tehdy konstatoval ve svém závěru, že „...žádný stát není oprávněn využívat nebo povolit využívání svého území způsobem, jakým může dojít ke škodám způsobených plyny na území jiného státu nebo na majetku či osobách v něm žijících, pokud předemtná činnost má závažné důsledky a je na základě důkazů jasně stanovena“. Tímto rozhodnutím došlo k omezení teritoriální suverenity států v mezistátní ochraně životního prostředí.²⁰

V následujícím období byla přijata řada mezinárodních úmluv v oblasti životního prostředí, ale stále bylo mezinárodní právo životního prostředí velmi strohé a nerozvinuté. V polovině 60. let se výrazně zesílila diskuze k zakotvení nového lidského práva – práva na příznivé životní prostředí, jež vzešlo z podmínek obrovského vědecko-technického a průmyslového rozvoje.²¹ Na diskuzi navázala roku 1972 první celosvětová mezinárodní konference o životním prostředí OSN ve Stockholmu, jako reakce na zhoršující se kvalitu životního prostředí v rámci celého světa.

Na konferenci byly přijaty 3 právně nezávazné dokumenty: Závěrečná deklarace o životním prostředí člověka (Stockholmská deklarace) obsahující 26 principů, Akční plán obsahující 109 doporučení a Rezoluce o institucionálních a finančních ujednáních. I přes právní nezávaznost se stala Stockholmská deklarace základem pro další vývoj mezinárodního práva životního prostředí. Pro mou práci je nejvýznamnější princip 1 Stockholmské deklarace, jež uznává právo na příznivé životní prostředí za jedno ze základních lidských práv: „Lidstvo má

¹⁹ Tamtéž, s. 8.

²⁰ DAMOHORSKÝ, Milan, SMOLEK, Martin. Ochrana životního prostředí v mezinárodním a unijním právu. In DAMOHORSKÝ, Milan a kol. *Právo životního prostředí*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2010, s. 100-101.

²¹ ZÁSTĚROVÁ, Jana. Jednotlivci: právo na životní prostředí. In ŠTURMA, Pavel a kol. *Mezinárodní právo...*, s. 36.

základní právo na svobodu a přiměřené životní podmínky v životním prostředí, které dovoluje důstojný a zdravý život. Zároveň má i povinnost životní prostředí pro budoucí generace zachovat a zlepšit²². Právo na příznivé životní prostředí tak bylo poprvé výslovně uznáno za základní lidské právo v mezinárodněprávním environmentálním dokumentu.

Další významná mezinárodní konference o životním prostředí se konala od 3. do 14. června 1992 v Riu de Janeiru, jako reakce na světové katastrofy ovlivňující životní prostředí (Bhopal, Seveso, Černobyl...). Mimo jiné byla na této konferenci přijata nezávazná Deklarace o životním prostředí a rozvoji, která obsahuje 27 zásad. Zmíním článek 1, podle něhož má člověk právo na zdravý a produktivní život, který je v souladu s přírodou.²³ Tato deklarace také zavazuje státy k vytvoření účinné legislativy v oblasti ochrany životního prostředí (zásada 11) a k vytvoření vlastního právního systému týkajícího se závazků a náhrad poskytovaných obětem znečištění nebo jiných ekologických škod (zásada 13). Největší mezinárodní konference o otázkách globálních problémů životního prostředí se konala v Johannesburgu v roce 2002. Tento summit byl zaměřen na otázky udržitelného rozvoje a zabýval se jeho třemi pilíři: ochranou životního prostředí, ekonomickým a sociálním rozvojem.²⁴

Za zmínku stojí ještě Aarhuská úmluva z roku 1998 vypracovaná Evropskou hospodářskou komisí OSN, která ve své preambuli stanoví: „každý jedinec má právo žít v prostředí zajišťujícím jeho zdraví a životní pohodu a má povinnost, jako jednotlivec i spolu s ostatními, chránit a zlepšovat životní prostředí ve prospěch současných i budoucích generací“²⁵. Tato regionální úmluva zakládá environmentální právo na informace, právo na účast při rozhodování a na přístup k soudům ve věcech životního prostředí. Závazná jsou dle této úmluvy pouze tato procesní práva, ale důvod jejich závaznosti stojí právě ve zmíněné preambuli Aarhuské úmluvy.²⁶

Tyto zmíněné, důležité, ale nezávazné deklarace však poprvé a významným způsobem propojily institut životního prostředí s lidskými právy. Na poli mezinárodního environmentálního práva však dosud neexistuje žádný právně závazný dokument zakotvující hmotněprávní lidské

²² „Man has the fundamental right to freedom, equality and adequate conditions of life, in an environment of a quality that permits a life of dignity and well-being, and he bears a solemn responsibility to protect and improve the environment for present and future generations.“

²³ Human beings are at the centre of concerns for sustainable development. They are entitled to a healthy and productive life in harmony with nature.

²⁴ KIRÁLY, Alexander. *Ochrana životního prostředí v kontextu mezinárodní, evropské a české legislativy*. Ostrava: VŠB - Technická univerzita Ostrava, 2009, s. 26-31.

²⁵ „Every person has the right to live in an environment adequate to his or her well-being and the duty, both individually and in association with others, to protect and improve the environment for the benefit of present and future generations.“

²⁶ HAYWARD, Tim. *Constitutional...*, s. 57-58.

právo na příznivé životní prostředí.²⁷ A právě z tohoto důvodu se budu v textu dále zabývat zejména právem na příznivé životní prostředí na evropské a vnitrostátní úrovni.

²⁷ TURNER, Stephen J. *A substantive environmental right*. The Netherlands: Kluwer Law International BV, 2009, s. 7.

2 Zakotvení a ochrana práva na příznivé životní prostředí na evropské úrovni

V této kapitole se zaměřím na dvě nejvýznamnější evropské, regionální mezinárodní organizace – Radu Evropy a Evropskou Unii. Každá z nich má jinou povahu a disponuje jinými pravomocemi. Zaměřím se zejména na jejich roli v ochraně práva na příznivé životní prostředí, resp. v ochraně lidských práv vůbec.

2.1 Rada Evropy

Na evropském kontinentu má největší vliv a podíl na ochraně lidských práv regionální mezinárodní organizace – Rada Evropy. Rada Evropy vznikla roku 1949 na tzv. Kongresu Evropy, jemuž předsedal Winston Churchill. 5. května 1949 byla podepsána 10 evropskými státy základní listina (Statut Rady Evropy). Sídlem Rady Evropy je Štrasburk a nyní má tato organizace již 47 členů.²⁸ Tato mezivládní organizace má společně s Evropským soudem pro lidská práva podstatný vliv na rozšiřování práva na příznivé životní prostředí v Evropě.²⁹

2.1.1 Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod

Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod³⁰ ze dne 4. 11. 1950 (dále jen „Úmluva“) je nejvýznamnějším právním aktem Rady Evropy. Jedná se o tzv. samovykonatelnou (self-executing, vhodnou k přímé aplikaci) smlouvu, neboť práva a povinnosti jsou stanoveny konkrétně a jejich adresátem je jednotlivec. Tato lidskoprávní smlouva přiznává jednotlivci mezinárodní subjektivitu³¹ i procesní způsobilost (stížnost k ESLP).³² Uložení desáté ratifikační listiny dne 3. 9. 1953 znamenalo vstup této Úmluvy v platnost. Původně byly ke kontrole plnění závazků plynoucích z Úmluvy zřízeny dva orgány – Evropská komise pro lidská práva a Evropský soud pro lidská práva. Čím více však bylo smluvních stran a počtu stížností na porušování lidských práv, tím docházelo k většímu zatěžování obou orgánů. Protokol č. 11 tak sloučil oba kontrolní orgány a vytvořil tak jediný, obligatorní Evropský soud pro lidská práva

²⁸ SVÁČEK, Ondřej. Regionální mechanismy ochrany lidských práv. In DAVID, Vladislav a kol. *Mezinárodní právo veřejné s kauzistikou*. 2. vydání. Praha: Leges, 2011, s. 263.

²⁹ TOMOSZKOVÁ, Veronika. Význam práva na příznivé životní prostředí. In BUBELOVÁ, Kamila (ed). *Pocta Eduardu Vlčkovi k 70. narozeninám*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2010, s. 436.

³⁰ Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod byla v ČR ratifikována 18. 3. 1992 a vyhlášena ve formě Sdělení ministerstva zahraničních věcí pod č. 209/1992 Sb.

³¹ „Obecně je mezinárodní lidskoprávní právo hlavní oblastí, kde se projevuje mezinárodní subjektivita jednotlivce“. - viz DAVID, Vladislav a kol. *Mezinárodní...*, s. 259.

³² BUREŠ, Pavel. Jednotlivci. In DAVID, Vladislav a kol. *Mezinárodní...*, s. 152-153.

(dále jen „ESLP“) se sídlem ve Štrasburku. Práva a svobody obsažená v Úmluvě byla doplňována prostřednictvím 14 dodatkových protokolů^{33, 34}.

Úmluva obsahuje zejména práva osobní a politická. Nenajdeme zde žádné právo na příznivé životní prostředí, což konstatovala při své rozhodovací činnosti i Evropská komise pro lidská práva i ESLP^{35, 36}. 27. 6. 2003 přijalo Parlamentní shromáždění Rady Evropy Doporučení 1614 (2003)³⁷, v němž členským státům doporučuje „zajistit odpovídající ochranu života, zdraví, soukromého a rodinného života, fyzické integrity a majetku osob, dle článků 2, 3 a 8 Úmluvy a článku 1 Dodatkového protokolu, a vzít přitom v úvahu ochranu životního prostředí“. „*Ukazuje se tak, že právo na příznivé životní prostředí by mělo figurovat mezi základními lidskými právy.*“³⁸ I přes úvahy na poli Rady Evropy o přijetí Dodatkového protokolu k Úmluvě nebo přijetí zcela nové Úmluvy zakotvující právo na příznivé životní prostředí, však stále zůstává právo na příznivé životní prostředí právně závazně nezakotveno.³⁹

Určitá nepřímá ochrana je však právu na příznivé životní prostředí poskytována prostřednictvím rozhodovací činnosti ESLP. Zásahy do životního prostředí mohou mít podstatný a nepříznivý vliv na lidské zdraví, obydlí i majetek, a dokonce může dojít i k ohrožení života. Tím dochází i k porušení Úmluvou (zejména články 2, 3 a 8 a čl. 1 Dodatkového protokolu z roku 1952)⁴⁰ chráněných práv. Ochranou poskytovanou jiným právům chráněným Úmluvou, tak dochází tedy nepřímou k ochraně Úmluvou nechráněného práva na příznivé životní prostředí, k ochraně „oklikou“. Dochází tak k extenzivnímu a evolutivnímu výkladu Úmluvy.⁴¹

Výslovné zakotvení práva na příznivé životní prostředí v Úmluvě by zajistilo větší ochranu tohoto práva a „*jednoznačně by zvýšilo efektivitu vymáhání tohoto lidského práva a zcela jistě by prostřednictvím judikatury ESLP přispělo ke zlepšení vymáhání tohoto práva i na národní úrovni*“.⁴²

³³ Protokol č. 1, 4, 6, 7, 12, 13 jsou hmotněprávní povahy, ostatní mají procesní charakter.

³⁴ SVACEK, Ondřej. Regionální mechanismy ochrany lidských práv. In DAVID, Vladislav a kol. *Mezinárodní...*, s. 263-264.

³⁵ „Úmluva nepřiznává výslovně právo na klidné a zdravé životní prostředí, ale (...) čl. 8 Úmluvy může zahrnovat právo být chráněn před závažnými zásahy do životního prostředí, neboť takové zásahy mohou narušit klidný život člověka, bránit mu v pokojném užívání jeho obydlí a poškodit tak jeho soukromý a rodinný život.“

³⁶ REPÍK, Bohumil. Chrání Evropská úmluva o lidských právech právo na životní prostředí? (1. část). *Bulletin advokacie*, roč. 2005, č. 7-8, s. 20.

³⁷ Dostupné v anglickém jazyce na:

<http://assembly.coe.int/Mainf.asp?link=/Documents/AdoptedText/ta03/EREC1614.htm>

³⁸ REPÍK, Bohumil. Chrání Evropská úmluva..., s. 21.

³⁹ Tamtéž, s. 21.

⁴⁰ Článek 2 Úmluvy chrání právo na život; článek 3 zakotvuje zákaz mučení, nelidského a ponižujícího zacházení nebo trestání; článek 8 chrání právo na soukromí a rodinný život. Článek 1 Dodatkového protokolu chrání vlastnické právo. Často dochází i ke stížnostem na porušení procesních práv dle čl. 6 (právo na spravedlivý proces) a čl. 13 (právo na účinný opravný prostředek).

⁴¹ Tamtéž.

⁴² TOMOSZKOVÁ, Veronika. Význam..., s. 436.

2.1.2 Relevantní rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva

Na úvod zmíním základní informace o Evropském soudu pro lidská práva. ESLP obstarává dohled nad plněním Úmluvy. Kompetence *ratione loci* ESLP je vymezena teritoriální aplikací Úmluvy. K porušení Úmluvy tedy musí dojít na území, jež je pod jurisdikcí státu vázaného Úmluvou. Věcná aplikace Úmluvy vymezuje kompetenci *ratione materiae* ESLP: Úmluva se aplikuje na takové situace, které se dotýkají práv a svobod obsažených v ní nebo v dodatkových protokolech.⁴³ Kompetenci ESLP *ratione personae* tvoří fyzické osoby dovolávající se ochrany svých práv. Těmi mohou být jak občané státu, proti němuž stížnost směřuje, tak i cizinci. Druhou kategorií oprávněných osob - „stěžovatelů“ - jsou nevládní organizace, např. odborové organizace. „Skupiny osob“ tvoří třetí kategorii stěžovatelů. Stížnost však musí směřovat proti jednání či nejednání státu a nikoli proti jiným fyzickým či právnickým osobám. Podmínkami přijatelnosti stížnosti je vyčerpání všech vnitrostátních opravných prostředků, podání stížnosti ve lhůtě 6 měsíců od přijetí konečného vnitrostátního rozhodnutí a utrpění podstatné újmy. Konstatuje-li soud porušení Úmluvy a vnitrostátní právo neumožňuje poškozenému nápravu nesprávného postupu, přiznává ESLP v případě potřeby poškozené straně spravedlivé zadostiučinění (čl. 41 Úmluvy). Rozsudek ESLP (senátu, příp. Velkého senátu) je konečný a strany se jím musí řídit, na plnění rozsudku dohlíží Výbor ministrů.⁴⁴

1. Článek 8 Úmluvy

„Každý má právo na respektování svého soukromého a rodinného života, obydlí a korespondence.“ Tohoto článku se stěžovatelé dovolávají nejčastěji při porušení jejich práva na příznivé životní prostředí. „Čl. 8 může zahrnovat nepřímé zasahování, nevyhnutelné důsledky opatření, která vůbec nejsou namířena proti jednotlivcům.“⁴⁵

Jedním z nejznámějších a nejvýznamnějších rozhodnutí ESLP v environmentální oblasti je rozhodnutí ve věci *LOPEZ OSTRÁ V. ŠPANĚLSKO*⁴⁶ z roku 1994. Jedná se o „učebnicový příklad“ jednoznačného uznání práva na příznivé životní prostředí prostřednictvím jiného práva chráněného Úmluvou (zde práva na soukromý a rodinný život dle čl. 8 Úmluvy). Stěžovatelka žila se svou rodinou v domě, který se nacházel v bezprostřední blízkosti čističky průmyslového odpadu, provozované bez příslušné licence. Zápach, hluk a znečišťující dým vycházející z čističky při jejím provozu činily život v její blízkosti nesnesitelným. Navíc působením těchto nepříznivých vlivů došlo k vážným zdravotním problémům stěžovatelky i zbytku její rodiny. Stěžovatelka

⁴³ HUBÁLKOVÁ, Eva. *Evropská úmluva o lidských právech a Česká republika: judikatura a řízení před Evropským soudem pro lidská práva*. Praha: Linde, 2003, s. 14.

⁴⁴ SVÁČEK, Ondřej. Regionální mechanismy ochrany lidských práv. In DAVID, Vladislav a kol. *Mezinárodní...*, s. 267-269.

⁴⁵ ČAPEK, Jan. *Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod, I. část, Úmluva*. Praha: Linde, 2010, s. 283.

⁴⁶ Rozsudek ESLP ze dne 9. prosince 1994, *Lopez Ostra v. Španělsko*, č. 16798/90.

tvrdila, že tímto dochází k porušení jejího práva na soukromý a rodinný život, neboť v takových podmínkách je téměř nemyslitelné pohodové bydlení a užívání si kvalitního rodinného života.⁴⁷ ESLP rozhodl v prospěch stěžovatelky a uznal Španělsko odpovědné za porušení a nerespektování práva na rodinný a soukromý život, protože závažné znečištění a hluk může mít dopad na pohodu člověka a brání mu tak v užívání si a radování se ze svého domova.⁴⁸ Dále ESLP uvedl, že stát nenašel adekvátní rovnováhu mezi zájmem na podpoře ekonomického růstu města a zájmem stěžovatelky na plném užívání svých práv. Důležité je také to, že soud „*vědom si složitosti při prokazování příčinné souvislosti mezi újmou na zdraví a znečištěným prostředím, uznal, že samotnou újmu na zdraví není nutno vzhledem ke znění čl. 8 prokazovat*“⁴⁹. ESLP také (stejně jako například v rozsudku *MORENO GÓMEZ V. ŠPANĚLSKO*) stanovil podmínky, které musí být splněny k tomu, aby šlo o porušení práva na soukromý a rodinný život: zásah do životního prostředí musí být závažný a musí být porušena rovnováha mezi obecným zájmem a zájmy jednotlivce.⁵⁰

Ve věci *MORENO GÓMEZ V. ŠPANĚLSKO*⁵¹ se stěžovatelka také dovolávala porušení čl. 8 Úmluvy. Paní Moreno Gómez žila od roku 1970 v bytě ve Valencii. V roce 1974 bylo v blízkosti jejího bydliště otevřeno několik barů, hostinců a diskoték, které povolila radnice města. Tyto podniky však neúnosně narušují klid osob žijících v této oblasti. Po mnoha protestech sousedů proti hluku, magistrát ve Valencii rozhodl, že již v této oblasti nebude povolovat otvírání dalších nočních podniků. Toto rozhodnutí však zůstalo bez účinku, neboť nadále docházelo k vydávání nových povolení. Stěžovatelka se nakonec obrátila na ESLP s tím, že míra hluku z okolních podniků již přesahuje stanovený limit a je zdraví škodlivá. ESLP konstatoval, že intenzita hluku je neúnosná, a došlo tedy k zásahu do práva zaručeného č. 8 Úmluvy.⁵²

V podobném případě *POWELL A RAYNER V. VELKÁ BRITÁNIE*⁵³ z roku 1990 ESLP naopak státu přiznal určitou možnost státu omezit základní lidská práva z určitých důvodů, v tomto případě z důvodů ekonomických. Stěžovatelé ve své stížnosti namítali nepřiměřené obtěžování a narušování jejich soukromého života hlukem z letiště Heathrow, kde bydleli. ESLP konstatoval, jakož i v dalších případech, že stát má nejen povinnost práva zaručená čl. 8 Úmluvy respektovat, ale i chránit⁵⁴. Soud uznal, že hluk může narušovat soukromý a rodinný život (a tedy i právo na příznivé životní prostředí), ale zároveň konstatoval, že „*v odůvodněných případech je nutno*

⁴⁷ ZÁSTĚROVÁ, Jana. Jednotlivci: právo na životní prostředí. In ŠTURMA, Pavel a kol. *Mezinárodní právo...*, s. 52-53.

⁴⁸ ČAPEK, Jan. *Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod, I. část, Úmluva*. Praha: Linde, 2010, s. 283.

⁴⁹ TOMOSZKOVÁ, Veronika. *Význam...*, s. 437.

⁵⁰ REPÍK, Bohumil. *Chrání Evropská úmluva...*, s. 22.

⁵¹ Rozsudek ESLP ze dne 16. února 2005, *Moreno Gómez v. Španělsko*, č. 4143/02.

⁵² REPÍK, Bohumil. *Chrání Evropská úmluva...*, s. 23.

⁵³ Rozsudek ESLP ze dne 21. února 1990, *Powell a Rayner v. Velká Británie*, č. 9310/81.

⁵⁴ SVÁK, Ján. *Ochrana lidských práv v troch zväzkoch. II. zväzok*. Žilina: Eurokódex, 2011, s. 536.

právo na soukromý život a na příznivé životní prostředí vykládat restriktivně“.⁵⁵ Zde tedy převážil zájem veřejný, celospolečenský nad zájmem jednotlivce.

„Čl. 8 Úmluvy lze aplikovat i jen v případě reálné hrozby znečištění životního prostředí, které je způsobilé znemožnit jednotlivcům užívání si jejich domova a negativně zasáhnout jejich soukromý a rodinný život. Nejen tedy v případě skutečného zásahu do životního prostředí.“ Tuto skutečnost konstatoval ESLP ve věci *TASKIN A DALŠÍ. V. TURECKO*⁵⁶ z roku 2005 (bod 113 rozsudku). Nejvyšší správní soud v Turecku zrušil povolení k těžbě zlata kyanidovou metodou, jelikož zde existovala hrozba kontaminace ovzduší, půdy a spodních vod a tím i ohrožení obyvatel okolních vesnic. Správní orgány však zákaz vydávat povolení nerespektovaly a daly povolení k těžbě. ESLP tedy pouze na základě „hrozby“ kontaminace vyslovil porušení čl. 8 Úmluvy.

2. Článek 2 Úmluvy

Stížnosti dovolávající se porušení práva na život dle čl. 2 Úmluvy jsou většinou ESLP prohlášeny za nepřijatelné nebo nedůvodné. Stejně tomu bylo i v níže uvedeném případě.

Porušení práva na život dle čl. 2 Úmluvy v důsledku nedostatečných opatření státu k ochraně života se domáhala stěžovatelka v případě *L. C. B. V. SPOJENÉ KRÁLOVSTVÍ*⁵⁷. Stěžovatelka se narodila v roce 1966 jako dcera vojáka sloužícího na Vánočních ostrovech v letech 1957-1958, v době, kdy tu Velká Británie prováděla jaderné testy. Stěžovatelka trpěla od svých 4 let leukémií. Před ESLP poukazovala na to, že státní orgány neinformovaly její rodiče o tom, že účast otce na jaderných zkouškách by se později mohla odrazit na zdraví jeho dětí (tedy na zdraví stěžovatelky). Namítala také, že nikdo nekontroloval dávky záření, jemuž byl její otec vystaven. ESLP ale vyslovil neexistenci souvislosti mezi působením radioaktivního záření na otce a jejím onemocněním leukémií. Velká Británie dle ESLP neměla, s ohledem na dostupné informace v letech 1957-1958, povinnost informovat rodiče stěžovatelky o výše zmíněných skutečnostech. K porušení čl. 2 Úmluvy tedy nedošlo.⁵⁸

Nejzávažnějším případem, kde ESLP konstatoval porušení čl. 2 je případ *ÖNERYILDIZ V. TURECKO*⁵⁹ z roku 2004. V blízkosti tzv. slumu se nacházela skládka odpadu, která byla dle znaleckého posudku nebezpečná pro životy a zdraví obyvatel nacházejících se v její blízkosti a navíc nesplňovala požadavky stanovené předpisy. Rozkladem odpadu se na skládce tvořil nebezpečný plyn metan a hrozil při smíchání se vzduchem výbuch. Dne 28. 4. 1993 nastal výbuch metanu a půda s odpady zavalila nejméně 10 domů, v nichž zemřelo 39 osob. Podle ESLP „čl. 2

⁵⁵ ZÁSTĚROVÁ, Jana. Jednotlivci: právo na životní prostředí. In ŠTURMA, Pavel a kol. *Mezinárodní právo...*, s. 53.

⁵⁶ Rozsudek ESLP ze dne 30. března 2005, *Taskin a další v. Turecko*, č. 46117/99.

⁵⁷ Rozsudek ESLP ze dne 9. června 1998, *L. C. B. v. Spojené království*, č. 23413/94.

⁵⁸ HUBÁLKOVÁ, Eva. *Evropská úmluva o lidských právech a Česká republika: judikatura a řízení před Evropským soudem pro lidská práva*. Praha: Linde, 2003, s. 91.

⁵⁹ Rozsudek ESLP ze dne 30. listopadu 2004, *Öneryildiz v. Turecko*, č. 48939/99.

zahrnuje i povinnost státu přijmout patřičná opatření k ochraně života osob podléhajících jeho jurisdikci. Tato povinnost platí pro každou činnost způsobitou ohrozit život člověka, zejména pro činnost průmyslového charakteru, která je nebezpečná už svou povahou, jakou je i provozování skládky odpadů“ (bod 71 rozsudku). Stát je tedy odpovědný za porušení čl. 2 Úmluvy. Selhal jeho právní systém, stejně jako kontrola, která připustila provoz takto životu a zdraví nebezpečné skládky.⁶⁰

3. Procesní aspekty ochrany

V dalších případech zakládali stěžovatelé své stížnosti na porušení svých procedurálních práv. Mezi tyto patří zejména ochrana práva na spravedlivý proces dle čl. 6 Úmluvy, právo na svobodu projevu (obsahuje i svobodu zastávat názory a přijímat a rozšiřovat informace nebo myšlenky bez zasahování státních orgánů a bez ohledu na hranice států) dle čl. 10 Úmluvy, právo na účinné opravné právní prostředky pro případy práv uznaných a chráněných Úmluvou dle čl. 13 Úmluvy.⁶¹

Rozhodnutí *ZIMMERMANN A STEINER*⁶² V. ŠVÝCARSKO z roku 1983 je známý případ porušení článku 6 Úmluvy. Stěžovatelé bydleli v bytech v lokalitě nacházející se v blízkosti letiště Zürich – Kloten. U Federální odškodňovací komise se domáhali odškodnění újmy, která jim byla způsobena hlukem a znečištěním ovzduší z provozu letadel. Tato komise jejich nároky zamítla, a tak se stěžovatelé odvolali k Federálnímu správnímu soudu, který se jejich odvoláním zabýval přes 3 a půl roku. Věc tedy zajisté nebyla projednána v přiměřené lhůtě, jak stanoví článek 6 Úmluvy: „Každý má právo na to, aby jeho záležitost byla spravedlivě, veřejně a v přiměřené lhůtě projednána nezávislým a nestranným soudem zřízeným zákonem...“. To také ve svém rozhodnutí potvrdil ESLP, který sice stěžovatelům nárok na odškodnění nepřiznal, avšak porušení článku 6 Úmluvy potvrdil jednomyslně.⁶³

Porušení práva na informace dle článku 10 Úmluvy bylo namítáno v kauze *GUERRA A DALŠÍ V. ITÁLIE*⁶⁴ z roku 1998. Dále zde bylo namítáno porušení hmotného práva dle čl. 8 (právo na respektování rodinného a soukromého života) ve spojení s článkem 2 Úmluvy (právo na život). Stížnost k ESLP podalo 40 občanek italského města Manfredia, jež bydleli v blízkosti chemické továrny na výrobu hnojiv a látek k výrobě syntetických vláken, klasifikované jako vysoce rizikové. Během výroby docházelo k vypouštění hořlavých plynů, které údajně uvolňovaly vysoce toxické látky. Byli tak vystaveni každodennímu riziku znečištění vycházejícímu z továrny. Obyvatelky si stěžovaly na absolutní nedostatek informací o riziku a pokynech pro případy

⁶⁰ REPÍK, Bohumil. Chrání Evropská úmluva o lidských právech právo na životní prostředí? (dokončení). *Bulletin advokacie*, roč. 2005, č. 9, s. 65.

⁶¹ ZÁSTĚROVÁ, Jana. Jednotlivci: právo na životní prostředí. In ŠTURMA, Pavel a kol. *Mezinárodní právo...*, s. 52.

⁶² Rozsudek ESLP ze dne 13. července 1983, *Zimmermann a Steiner v. Švýcarsko*, č. 8737/79.

⁶³ ZÁSTĚROVÁ, Jana. Jednotlivci: právo na životní prostředí. In ŠTURMA, Pavel a kol. *Mezinárodní právo...*, s. 53.

⁶⁴ Rozsudek ESLP ze dne 19. února 1998, *Guerra a další v. Itálie*, č. 14967/89.

průmyslových havárií. Tím došlo k porušení vnitrostátních italských předpisů transponujících Evropskou směrnicí „Seveso“ č. 82/501/EEC.⁶⁵ ESLP prohlásil čl. 10 Úmluvy na daný případ neaplikovatelný a dále případ posuzoval z pohledu článku 8 Úmluvy.

Nepochyboval o důsledcích, jaké měly škodlivé imise pro právo stěžovatelek na respektování soukromého a rodinného života. „*Připomněl (stejně jako v rozsudku LOPÉZ OSTRÁ V. ŠPANĚLSKO z roku 1994), že vážné zásahy do životního prostředí mohou mít dopad na blaho osob a mohou je zbavit možnosti pokojného užívání obydlí, čímž poškozují jejich rodinný a soukromý život.*“⁶⁶ (bod 60 rozsudku) Itálie nezajistila stěžovatelkám právo na respektování soukromého a rodinného života a ESLP tedy konstatoval porušení článku 8 Úmluvy, s odůvodněním, že Itálie nečinila žádné kroky k zabránění znečištění a o riziku znečištění obyvatele ani neinformovala. „*Místní obyvatelé tak byli bez předchozího varování vystaveni riziku poškození zdraví a znečištění životního prostředí v místě jejich bydliště jim znemožnilo užívat plně a nerušeně svých domovů.*“⁶⁷ Neposkytnutí informací o znečištění životního prostředí a hrozícím nebezpečí znamenalo porušení článku 8⁶⁸, a dále nebylo nezbytné případ posuzovat také podle čl. 2 Úmluvy.

2.1.3 Eventualita zakotvení práva na příznivé životní prostředí do Úmluvy

Úmluva chrání právo na příznivé životní prostředí jen nepřímo a tím pádem je toto právo limitováno ochranou jen takových práv, která jsou zaručena Úmluvou. Tyto limity jsou nepřekročitelné a nelze je obejít. „*Pokud jde o materiální aspekt, základní omezení vyplývá z toho, že právo na životní prostředí je chráněno jen potud, pokud se zásahy do životního prostředí současně zasahují do práv chráněných Úmluvou, a jen potud, pokud jsou tyto zásahy dostatečně intenzivní, aby získaly porušení některého ustanovení Úmluvy.*“⁶⁹ Nad tento rámeček Úmluva životní prostředí nechrání. Ani jeden z článků Úmluvy negarantuje obecnou, univerzální ochranu životního prostředí. Úmluva chrání lidské jedince, nikoliv zároveň i přírodu jako takovou. Pokud tedy zásah do přírody nezasáhne zároveň určitým způsobem i člověka, je tento zásah z hlediska Úmluvy nepostihnutelný.⁷⁰

V diskuzích na téma zakotvení tohoto práva do Úmluvy se vyskytují jak pozitivní, tak samozřejmě i negativní argumenty. Několik z nich zmíním:

⁶⁵ ZÁSTĚROVÁ, Jana. Jednotlivci: právo na životní prostředí. In ŠTURMA, Pavel a kol. *Mezinárodní právo...*, s. 53.

⁶⁶ HUBÁLKOVÁ, Eva. *Evropská úmluva o lidských právech...*, s. 209.

⁶⁷ TOMOSZKOVÁ, Veronika. Význam..., s. 437.

⁶⁸ SVÁK, Ján. *Ochrana lidských práv v troch súvislostiach. II. súvislosť*. Žilina: Eurokódex, 2011, s. 543.

⁶⁹ REPÍK, Bohumil. Chrání Evropská úmluva o lidských právech právo na životní prostředí? (dokončení). *Bulletin advokacie*, roč. 2005, č. 9, s. 67.

⁷⁰ REPÍK, Bohumil. Chrání Evropská úmluva o lidských právech právo na životní prostředí? (dokončení). *Bulletin advokacie*, roč. 2005, č. 9, s. 67-68.

Argumenty proti zakotvení práva na příznivé životní prostředí

Jako první argument můžeme zmínit nesrozumitelnost a nejasnost jak pojmu právo životního prostředí, tak jeho obsahu a nositelů. Díky tomu je právo na příznivé životní prostředí neaplikovatelné a lze jen stěží podřadit pod stávající generace lidských práv.

Dále je zmiňována nejistota práva na příznivé životní prostředí. Většina dokumentů, kde bylo právo na příznivé životní prostředí zmíněno, postrádá právní závaznost a patří spíše do kategorie „soft law“. Tato nejistota může být na škodu zejména těm, kteří se snaží bránit proti aktuální nebo potenciální újmě na životním prostředí.⁷¹

Také sem patří argument, že lidská práva mají pouze antropocentrický ráz, obrací se pouze k člověku a neposkytují tak ochranu přírodě samotné. Obsahem práva na příznivé životní prostředí je pouze antropocentrický nárok jednotlivce na určitou kvalitu životního prostředí. Ten je však jen stěží možné všeobecně stanovit, neboť se nároky lidí na životní prostředí různí. Jeden z názorů na toto téma uvádí S. J. Turner: „*přírodě samotné, přírodním objektům nebo ekosystémům by měla náležet práva a člověk by měl být pouze strážcem těchto práv*“.⁷²

Další negativní argument operuje s nadbytečností práva na příznivé životní prostředí. Není nutné vytvářet nové právo, když již existující nástroje ochrany životního prostředí fungují a mohou být zlepšovány a rozšiřovány. Staví se také proti možnosti neomezeného rozšiřování lidských práv.⁷³

Argumenty pro zakotvení práva na příznivé životní prostředí

Asi nejpřesvědčivější důvody potřeby zakotvení práva na příznivé životní prostředí mezi základní lidská práva nám poskytují argumenty na vědecké úrovni. Je bez pochyb, že například kvalita vody nebo ovzduší má přímý vliv na lidský život a zdraví, je zde tedy nepochybný vztah mezi životním prostředím a právem na život a zdraví.

Mezigenerační spravedlnost znamená, že každá generace má odpovědnost za to, že nezanechá planetu v horších podmínkách, než v jakých ji obdržela. Tento koncept byl velmi kladně přijat a tato odpovědnost budoucích generací byla zahrnuta i do Deklarací z Ria a Stockholmu. Mezinárodnímu právu však chybí mechanismy, které by tento koncept realizovaly a zajistily určitý standard životního prostředí. A právě zakotvení práva na příznivé životní prostředí by pomohlo dosáhnout požadovaných standardů životního prostředí. Zakotvení práva na příznivé životní prostředí na mezinárodní úrovni by mimo jiné také zajistilo mezinárodní kontrolu nad výkonem národní environmentální politiky.⁷⁴

⁷¹ TURNER, Stephen J. *A substantive...*, s. 48-49.

⁷² Tamtéž, s. 49.

⁷³ Tamtéž, s. 53.

⁷⁴ Tamtéž, s. 58-63.

Zakotvení do Úmluvy bude znamenat pro státy závazek vytvářet a udržovat určitý standard kvality životního prostředí. Prostřednictvím stížností u ESLP tak bude docházet k nepřímé kontrole nad plněním závazků států. Dále dojde k posílení jistoty stěžovatelů, kteří budou moci podat stížnost přímo na porušení jejich individuálního práva na příznivé životní prostředí a ne prostřednictvím porušení jiných lidských práv. To usnadní rozhodování i ESLP, který nyní k tomu, aby konstatoval porušení práva na příznivé životní prostředí stěžovatele, musí konstatovat zásah do jiného lidského práva chráněného Úmluvou a skrze něho chránit právo na příznivé životní prostředí jednotlivce.

2.2 Evropská unie

Evropská Unie (dále jen „EU“) je regionální supranacionální mezinárodní organizací sdružující většinu států evropského kontinentu. Původní Evropské společenství tvořila tři společenství a každé mělo svou zřizovací smlouvu⁷⁵. Tato Evropská společenství vznikla převážně jako ekonomická společenství s cílem vytvoření společného trhu mezi členskými státy a dosažení souvisejících cílů. Kompetence EU se však stále rozšiřují a prohlubují přijímáním aktů primárního práva^{76, 77}. Roku 1993 byla Maastrichtskou smlouvou založena Evropská unie. Článek 1 Smlouvy o Evropské unii (dále jen „SEU“) říká: „Unie je založena na této smlouvě a na Smlouvě o fungování EU (dále jen „SFEU“)“⁷⁸. Unie nahrazuje Evropské společenství a je jeho nástupkyní⁷⁹. Lisabonská smlouva z roku 2009 přiznává výslovně EU právní subjektivitu⁷⁹. Pravomoci EU se dělí na výlučné⁸⁰, sdílené s členskými státy⁸¹ a pravomoci členských států, které může EU podporovat, koordinovat a doplňovat⁸².

Orgány EU jsou vyjmenovány v čl. 13 SEU. Jsou jimi: Evropský parlament, Evropská rada, Rada, Komise, Soudní dvůr Evropské unie, Evropská centrální banka a Účetní banka. Komise je orgán supranacionální (nadmárodní) povahy, nezávislý na členských státech a zastupující zájmy EU. Mezi její nejvýznamnější pravomoci patří dohled nad dodržováním práva EU, iniciativní pravomoc v legislativním procesu a jménem EU také vyjednává uzavírání mezinárodních smluv. Rada a Evropská rada zastupuje zájmy členských států. Rada je hlavním normotvorným orgánem EU. Evropská rada je vrcholným orgánem EU určující na summitech hlavní směry a cíle rozvoje EU. Evropský parlament je reprezentantem lidu členských států EU a má významné legislativní, rozpočtové a kontrolní pravomoci.⁸³

Soudní dvůr EU (dále jen „SDEU“), jako soudní orgán EU, se skládá ze Soudního dvora, Tribunálu a specializovaných soudů. Jeho postavení a pravomoci jsou vymezeny v čl. 19 SEU a čl. 251-281 SFEU. Nejdůležitější poslání soudního dvora je stanoveno v čl. 19 SEU: „Zajišťuje

⁷⁵ Nejstarší byla Pařížská smlouva o založení Evropského společenství uhlí a oceli (ESUO) z roku 1951 (toto společenství bylo založeno pouze na 50 let), dalšími (římskými) smlouvami z roku 1957 došlo k založení Evropského společenství pro atomovou energii (EURATOM) a Evropského hospodářského společenství (EHS).

⁷⁶ Např. Smlouva o EU, Amsterodamská smlouva, Smlouva z Nice a nejnovější Lisabonská smlouva. Více o rozšiřování pravomocí EU viz ŠIŠKOVÁ, Naděžda, STEHLÍK, Václav. *Evropské právo 1: Ústavní základy Evropské unie*. Praha: Linde, 2007. 310 s.

⁷⁷ ŠIŠKOVÁ, Naděžda. Úvod. In ŠIŠKOVÁ, Naděžda, STEHLÍK, Václav. *Evropské právo 1: Ústavní základy Evropské unie*. Praha: Linde, 2007, s. 17-19.

⁷⁸ Konsolidované znění Smlouvy o fungování Evropské unie. Úř. věst. C 83, 30. března 2010, s. 47 a násl. Konsolidované znění Smlouvy o Evropské unii. Úř. věst. C 83, 30. března 2010, s. 13 - 46.

⁷⁹ Článek 47 SEU.

⁸⁰ Čl. 3 SFEU.

⁸¹ Čl. 4 SFEU. Sem patří i oblast životního prostředí.

⁸² Čl. 6 SFEU.

⁸³ Více o povaze a fungování orgánů EU viz ŠIŠKOVÁ, Naděžda, STEHLÍK, Václav. *Evropské...*, s. 23-67. a TICHÝ, Luboš a kol. *Evropské právo*. 4. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 145 a násl.

„dodržování práva při výkladu a provádění smluv“. Řeší tedy otázky týkající se výkladu primárního a sekundárního práva. Důležitý je jeho vztah k soudům národním. Tento vztah je založen především na spolupráci mezi národními soudy a Soudním dvorem (zejména prostřednictvím řízení o předběžné otázce⁸⁴). Asi nejvýznamnější výsledek rozhodnutí SDEU spočívá ve stanovení vzájemného vztahu mezi právem evropským a právem národním. A dále také poprvé na úrovni EU použil termínu základní lidská práva a ustanovil jejich ochranu skrze obecné zásady právní.⁸⁵

2.2.1 Povaha práva EU

Pro pochopení povahy, účinků práva EU a jeho vztahu k národnímu právu považují za nutné ve zkratce zmínit nejdůležitější rysy práva EU.

Právo EU můžeme definovat jako „*soubor právních principů, institutů a norem, vznikajících v souvislosti s činností EU*“.⁸⁶ Právo EU představuje samostatný právní systém, nejedná se o typické mezinárodní právo, ale o „*nový právní řád mezinárodního práva, v jehož prospěch státy v určitých oblastech omezily svá suverénní práva a jehož subjekty jsou nejen členské státy, ale i jejich státní příslušníci*“.⁸⁷ Evropská unie funguje na principu supranacionality (nadstátnosti), spočívající v přenesení určitých suverénních práv členských států na nadnárodní entitu – Evropskou unii.⁸⁸ Specifika práva EU jsou zejména: schopnost orgánů EU vytvářet právo; skutečnost, že adresáty norem EU jsou jak státy, tak jejich státní příslušníci; závaznost rozhodnutí orgánů EU pro členské státy; bezprostřední použitelnost aktů EU na vnitrostátní úrovni a systém tzv. dvojí soudní ochrany.⁸⁹

Právo EU se dělí na právo primární a právo sekundární. Primární právo tvoří smlouvy a akty je pozměňující a doplňující. Jejich tvůrci jsou pouze státy a obsahují prvek nadstátnosti. Do sekundárního práva náleží akty orgánů EU, k jejichž vydání jsou oprávněny na základě ustanovení smlouvy a musí být s těmito smlouvami v souladu (jsou od nich odvozeny). Dle čl. 288 SFEU sem patří nařízení, směrnice, rozhodnutí, doporučení a stanoviska. Nařízení je závazné v celém svém rozsahu a přímo použitelné ve všech členských státech. Nařízení se stává přímo součástí vnitrostátního práva a zavazuje jak státy, tak jednotlivce. Směrnice je závazná co do výsledku, jehož má být dosaženo, ale volba prostředků k jeho dosažení

⁸⁴ Blíže k řízením před Soudním dvorem viz ŠIŠKOVÁ, Naděžda, STEHLÍK, Václav. *Evropské...*, s. 175-235.

⁸⁵ STEHLÍK, Václav. Systém komunitárních soudů. In ŠIŠKOVÁ, Naděžda, STEHLÍK, Václav. *Evropské...*, s. 145-148.

⁸⁶ Tamtéž, s. 72.

⁸⁷ Soudní dvůr: Rozsudek ze dne 5. února 1963, ve věci *Van Gend en Loos*, C-26/62, Sb. rozh. s. 1.

⁸⁸ V ČR se tak děje na základě čl. 10a Ústavy.

⁸⁹ ŠIŠKOVÁ, Naděžda. Povaha práva Evropských společenství. In ŠIŠKOVÁ, Naděžda, STEHLÍK, Václav. *Evropské...*, s. 75-76.

je ponechána státu. Směrnice však, na rozdíl od nařízení, musí být nejprve do vnitrostátního práva implementována. Rozhodnutí je závazné v celém rozsahu. Ostatní akty jsou nezávazné.⁹⁰

Soudní dvůr zformuloval vztah mezi právem EU a národním právem a vytvořil aplikační zásady práva EU. Těmi jsou nadřazenost práva EU, bezprostřední použitelnost, přímý účinek a aplikační přednost. Nejvýznamnější z hlediska jednotlivce je zřejmě zásada přímého účinku, která znamená, po splnění určitých předpokladů, možnost soukromých osob dovolávat se práv plynoucích jim z právních norem EU přímo před národními soudy členských států.⁹¹

2.2.2 Ochrana životního prostředí na poli EU

M. Smolek konstatuje, že „EU dnes představuje jeden z nejvýznamnějších subjektů na poli mezinárodní ochrany životního prostředí“.⁹² Je smluvní stranou všech nových mezinárodních smluv, zabývajících se mezinárodní ochranou životního prostředí. „Hlavním cílem EU v oblasti mezinárodní ochrany životního prostředí je prosazovat vysoké standardy kvality životního prostředí, a to zejména přijímáním přísných environmentálních norem a jejich řádnou implementací v rámci národních právních rámců.“⁹³

Kapitola „Životní prostředí“ byla zařazena do SFEU (dříve do SES) Jednotným evropským aktem v roce 1986 a cílem ekologické politiky EU se stala podpora opatření proti přeshraničním zásahům do životního prostředí. Tato kapitola je nyní zařazena do hlavy XX. SFEU. Článek 191 SFEU stanovuje v 1. odstavci cíle politiky EU v oblasti životního prostředí: „zachování, ochrana a zlepšování kvality životního prostředí; ochrana lidského zdraví; uvážlivé a racionální využívání přírodních zdrojů; podpora opatření na mezinárodní úrovni určených k řešení regionálních a celosvětových problémů životního prostředí a zejména boj proti změně klimatu“. „Politika Unie v oblasti životního prostředí je zaměřena na vysokou úroveň ochrany, přičemž přihlíží k rozdílné situaci v jednotlivých regionech Unie. Je založena na zásadách obezřetnosti a prevence, odvracení ohrožení životního prostředí především u zdroje a na zásadě znečišťovatel platí.“⁹⁴ Odstavec čtvrtý čl. 191 vymezuje spolupráci EU a členských států se třetími zeměmi a s mezinárodními organizacemi, zmiňuje také možnost uzavírání dohod mezi EU a třetími zeměmi. Orgány EU mohou přijímat legislativu v oblasti životního prostředí na základě čl. 192 SFEU⁹⁵. Čl. 193 SFEU ponechává členským státům možnost ponechat si nebo zavést přísnější opatření k ochraně

⁹⁰ ŠIŠKOVÁ, Naděžda. Prameny evropského práva. In ŠIŠKOVÁ, Naděžda, STEHLÍK, Václav. *Evropské...*, s. 83-84, 90-92.

⁹¹ Blíže o povaze práva EU, jeho vztahu k národnímu právu a aplikačních zásadách viz TICHÝ, Luboš a kol. *Evropské právo*. 4. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 297 a násled. a příslušná judikatura.

⁹² SMOLEK, Martin. Vztah evropského společenství k mezinárodní ochraně lidských práv. In ŠTURMA, Pavel a kol. *Mezinárodní právo...*, s. 24.

⁹³ Tamtéž.

⁹⁴ Čl. 191 odst. 2 SFEU.

⁹⁵ Možné by bylo i na základě čl. 114 SFEU prostřednictvím sblížení právních předpisů za účelem fungování vnitřního trhu.

životního prostředí, než stanoví příslušný akt EU. Takové opatření musí být slučitelné se Smlouvami a oznamují se Komisi.

Důležitou roli v ochraně životního prostředí v rámci EU představují akční programy⁹⁶, jež jsou přijímány na základě článku 192 odst. 3 SFEU⁹⁷. Do dnešní doby bylo přijato 6 akčních programů. Poslední 6. akční program z roku 2002 pro období let 2001-2010 stanovil 4 oblasti jako své hlavní priority, jsou to: změna klimatického systému Země, biodiverzita, životní prostředí a lidské zdraví a přírodní zdroje a odpadové hospodářství.⁹⁸

Jak jsem již výše zmínila, ochrana životního prostředí patří do sdílených pravomocí EU a členskými státy dle čl. 4 SFEU. Významným je ustanovení čl. 11 SFEU v němž se stanoví: „požadavky na ochranu životního prostředí musí být zahrnuty do vymezení a provádění politik a činností Unie, zejména s ohledem na podporu udržitelného rozvoje“. EU tedy musí při všech svých činnostech brát ohled na ochranu životního prostředí.

Ze sekundárních aktů, které orgány EU vydávají k ochraně životního prostředí, se v této oblasti vyskytují směrnice a nařízení.⁹⁹ Nařízení jsou mnohem efektivnějším nástrojem, neboť mají přímý účinek a přímo zavazují státy a jednotlivce. Implementace (transpozice) do vnitrostátních právních řádů není nutná ani možná. Přímý účinek znamená (po splnění určitých – Van Gend en Loos - kritérií), že soukromá osoba se může přímo před národními soudy dovolávat svých práv vyplývajících z právních norem EU.¹⁰⁰

Na druhou stranu směrnice vyžadují přijetí vnitrostátního právního aktu k jejímu provedení – směrnice vyžadují implementaci. Směrnice stanoví pouze právní rámec a lhůtu, ve které musí státy přijmout opatření k provedení směrnice na vnitrostátní úrovni. Nejčastěji členské státy implementují směrnice ve formě vnitrostátních zákonů. Po uplynutí lhůty je stát povinen informovat Komisi o provedených opatřeních. Pokud dojde k uplynutí lhůty a stát stále neimplementoval směrnici do svého právního řádu, dochází k porušení práva EU. To může mít za následek např. žalobu na neplnění povinnosti čl. státu. Navíc SDEU přiznal neimplementovaným směrnicím po uplynutí lhůty a za splnění stanovených požadavků¹⁰¹, přímý

⁹⁶ „Akční program je souborem opatření a akcí na úrovni EU, zaměřených na splnění střednědobého cíle některé z politik EU. Akční program nemá pro členské státy právní závaznost, je však politicky závazným vyjádřením snahy a vůle členských států společně řešit závažný společný problém.“ viz KIRÁLY, Alexander. *Ochrana životního prostředí...*, s. 68.

⁹⁷ Evropský parlament a Rada přijímají řádným legislativním postupem po konzultaci s Hospodářským a sociálním výborem a Výborem regionů všeobecné programy činnosti, v nichž stanoví přednostní cíle, kterých má být dosaženo.

⁹⁸ KIRÁLY, Alexander. *Ochrana životního prostředí...*, s. 68-70.

⁹⁹ SMOLEK, Martin. Vztah evropského společenství k mezinárodní ochraně lidských práv. In ŠTURMA, Pavel a kol. *Mezinárodní právo...*, s. 29.

¹⁰⁰ ŠIŠKOVÁ, Naděžda. Zásada přímého účinku. In ŠIŠKOVÁ, Naděžda, STEHLÍK, Václav. *Evropské...*, s. 124-126.

¹⁰¹ Preciznost, konkrétnost, bezpodmínečnost, bez prostoru k uvážení, marné uplynutí lhůty, při bezprostřední aplikaci nesmí dojít k uložení povinnosti jednotlivci.

účinek¹⁰².¹⁰³ Řízení o nesplnění povinností členského státu („infringement“) vyplývajících ze Smluv probíhá ve více fázích na základě čl. 258 až 260 SFEU. V případě špatné transpozice směrnic dochází k tomuto řízení velmi často. Můžeme rozlišovat například infringement spočívající v: „non communication“ (např. neoznámení provedení směrnice), non-conformity“ (nesoulad) a „bad application“ (špatná aplikace). Významnou roli v řízení hrají Komise, která dohlíží na plnění povinností vyplývajících ze Smluv (strážkyně Smluv) a SDEU. Celé řízení může dospět až k uložení pokuty členskému státu rozsudkem SDEU.¹⁰⁴

2.2.3 Ochrana lidských práv v rámci EU

Evropská Unie byla původně založena pouze za účelem ekonomickým, ale jak se postupně stále více prohlubovaly její kompetence, docházelo ke stále větším zásahům do zájmů jednotlivců (zejména v důsledku nadřazenosti práva EU a jeho eventuálního přímého účinku vůči jednotlivcům). A právě na základě toho se v rozhodovací činnosti SDEU začal objevovat pojem „základní práva“. Ochrana lidských práv v EU nebyla zakotvena smluvně, ale byla na poli EU vytvářena činností SDEU (na rozdíl například od smluvně zakotvených lidskoprávních dokumentů Rady Evropy). Revoluci proto přineslo přijetí Listiny základních práv EU.¹⁰⁵ Cesta k přijetí tohoto závazného dokumentu však byla dlouhá. Dovolím si nastínit její vývoj.

Největší podíl na vývoji základních práv EU má SDEU, který zareagoval na potřebu úpravy lidských práv na poli EU. Zpočátku se ochranou lidských práv ve své rozhodovací činnosti odmítal zabývat a odkazoval na právní řády čl. států. V těchto počátečních rozhodnutích¹⁰⁶ uvedl, že nemůže legalitu aktů orgánu EU posuzovat na základě jeho souladu s národním ústavním právem. V další své činnosti SDEU svůj postoj změnil a vypracoval doktrínu základních práv jako obecných zásad právních chráněných právem EU, jež „zahrnovala *odhodlání SDEU zrušit každé ustanovení (tehdy) komunitárního práva, které bude odporovat lidským právům*“.¹⁰⁷ Poskytoval tak ochranu lidským právům prostřednictvím obecných zásad komunitárního práva.¹⁰⁸ V dalších rozhodnutích odkazoval na ústavní tradice členských států jako další zdroj ochrany lidských práv¹⁰⁹, na mezinárodní lidskoprávní smlouvy¹¹⁰ a dokonce prohlásil

¹⁰² Viz Soudní dvůr: rozsudek ze dne 4. prosince 1974, *van Duyn v. Home Office*, C-41/74, Sb. rozh. s. 1337.

¹⁰³ ŠIŠKOVÁ, Naděžda. Prameny evropského práva. In ŠIŠKOVÁ, Naděžda, STEHLÍK, Václav. *Evropské...*, s. 91.

¹⁰⁴ Blíže viz STEHLÍK, Václav. Žaloba na porušení povinnosti členského státu. In ŠIŠKOVÁ, Naděžda, STEHLÍK, Václav. *Evropské...*, s. 199-206.

¹⁰⁵ ŠTURMA, Pavel. *Mezinárodní a evropské kontrolní mechanismy v oblasti lidských práv*. 3. vydání. V Praze: C. H. Beck, 2010, s. 51.

¹⁰⁶ Viz Soudní dvůr: Rozsudek ze dne 4. února 1959, *Stork v. Vysoký úřad ESUO*, C-1/58, Sb. rozh. s. 17.

¹⁰⁷ ŠIŠKOVÁ, Naděžda. *Dimenze ochrany lidských práv v EU*. 2. vydání. Praha: Linde, 2008, s. 75.

¹⁰⁸ Viz Soudní dvůr: Rozsudek ze dne 12. listopadu 1969, *Stauder v. město Ulm*, C-29/69, Sb. rozh. s. 419.

¹⁰⁹ Viz Soudní dvůr: Rozsudek ze dne 17. prosince 1970, ve věci *Internationale Handelsgesellschaft*, C-11/70, Sb. rozh. s. 1125.

¹¹⁰ Viz Soudní dvůr: Rozsudek ze dne 14. května 1974, *Nold v. Komise*, C-4/73, Sb. rozh. s. 491.

Úmluvu za „přímý pramen komunitárního práva“^{111, 112}. Důležité byly také mnohaleté diskuse a iniciativy orgánů EU k přijetí katalogu lidských práv EU¹¹³. N. Šišková zmiňuje ve své knize 2 možné způsoby jak dosáhnout účinné ochrany lidských práv na úrovni EU, a to buď přistoupením k Evropské úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod nebo cestou vypracování vlastního katalogu lidských práv EU.¹¹⁴

Současná ochrana lidských práv na poli EU je obsažena v právu primárním (např. čl. 2¹¹⁵, 6 SEU), v sekundární legislativě i judikatuře SDEU. Nejvýznamnějším pramenem na poli lidských práv EU je však Listina základních práv EU.

2.2.4 Listina základních práv Evropské Unie

Výsledkem mnohaletých diskusí na téma přijetí uceleného katalogu lidských práv EU bylo slavnostní vyhlášení Listiny základních práv Evropské Unie¹¹⁶ (dále jen „Listina EU“) dne 7. prosince 2000 na summitu Evropské rady v Nice. Listina EU byla původně vyhlášena jako nezávazný dokument. Avšak vstupem Lisabonské smlouvy v platnost dne 1. 12. 2009 nabyla Listina EU právní závaznosti a stává se součástí primárního práva EU. To je stanoveno v čl. 6 SEU: „Unie uznává práva, svobody a zásady obsažené v Listině základních práv EU ze dne 7. prosince 2000, ve znění upraveném dne 12. prosince 2007 ve Štrasburku, jež má stejnou právní sílu jako Smlouvy“. Jedná se o akt, „*jenž v ucelené, systematizované a transparentní podobě zaktovil práva a svobody jednotlivců na úrovni EU*“.¹¹⁷

Listina je zatím nejrozsáhlejším mezinárodním (evropským) lidskoprávním dokumentem, neboť zahrnuje jak práva již dříve v mezinárodních smlouvách deklarovaná, tak práva specifická pro supranacionální seskupení států (např. práva občanů EU).¹¹⁸ Vypracování vlastní Listiny základních práv EU je důkazem toho, že EU potřebuje vlastní katalog lidských práv, který v sobě odráží specifičnost EU a nestačí tedy přistoupení k Úmluvě Rady Evropy (i když se tyto dvě možnosti navzájem nevylučují). Listina EU se skládá z preambule a 7 kapitol s 54 články. Struktura Listiny EU je jiná, než je typické pro smlouvy o lidských právech. Práva jsou v Listině EU zařazena do 6 hlav podle hodnot, kterých se dotýkají: důstojnost, svobody, rovnost, solidarita, občanská práva a soudnictví.

¹¹¹ Viz Soudní dvůr: Rozsudek ze dne 13. prosince 1979, *Hauer v Land Rheinland-Pfalz*, C-44/79, Sb. rozh. s. 3727.

¹¹² ŠIŠKOVÁ, Naděžda. *Dimenze...*, s. 73-83.

¹¹³ Např. Deklarace základních práv a svobod přijata Evr. Parlamentem v roce 1989.

¹¹⁴ ŠIŠKOVÁ, Naděžda. *Dimenze...*, s. 40.

¹¹⁵ „Unie je založena na hodnotách úcty k lidské důstojnosti, svobody, demokracie, rovnosti, právního státu a dodržování lidských práv...“

¹¹⁶ Listina Základních práv Evropské unie. Úř. věst. C 303, 14. prosince 2007, s. 1 a násl.

¹¹⁷ ŠIŠKOVÁ, Naděžda. *Dimenze...*, s. 201-205.

¹¹⁸ ŠTURMA, Pavel. Vztah Charty základních práv EU k dosavadnímu systému ochrany lidských práv v Evropě. *Právní rozhledy*, 2004, roč. 12, č. 9, s. 322.

Mé práce se týká hlava IV. s názvem „solidarita“. Řadí se sem hospodářská a sociální práva, jejichž začlenění do Listiny EU bylo nejobtížnější. Jejich jednotné zajištění je obtížné zejména kvůli rozdílné vyspělosti států EU, ekonomické a sociální různorodosti. Právě v této hlavě se dle N. Šiškové nachází právo čtvrté generace nebo „moderní právo“, a to právo na příznivé životní prostředí.¹¹⁹ Článek 37 Listiny stanoví: „Vysoká úroveň ochrany životního prostředí a zvyšování jeho kvality musí být začleněny do politik Unie a zajištěny v souladu se zásadou udržitelného rozvoje“. Avšak ze samotného znění čl. 37 zjistíme, že žádné právo nestanovuje a A. Rainer ustanovení čl. 37 správně nazývá „zásadou“¹²⁰, jejíž povahu dále rozeberu.

Oblast použití Listiny EU je stanovena v čl. 51: „Ustanovení této Listiny jsou při dodržení zásady subsidiarity určena orgánům, institucím a jiným subjektům Unie, a dále členským státům, výhradně pokud uplatňují právo Unie. Respektují proto práva, dodržují zásady a podporují jejich uplatňování v souladu se svými pravomocemi, při zachování mezí pravomocí, které jsou Unii svěřeny ve Smlouvách“. Listina EU však již jasně nevymezuje oprávněné subjekty a rozlišuje mezi každou osobou, občany Unie, fyzickými nebo právnickými osobami s bydlištěm nebo sídlem v některém členském státě (tzv. rezidenty) a příslušníky nečlenských států.¹²¹ V článku 52 odst. 3 je zakotven vztah Listiny k Úmluvě¹²².

Velmi důležitá je také otázka přímých účinků Listiny EU, a která její ustanovení takovýto účinek mají. Z judikatury SDEU vyplývají kritéria, která musí norma EU splňovat, aby mohla mít přímý účinek¹²³. A právě u práv v hlavě IV. vyvolává tato otázka problém. Většinu práv solidarity, včetně „práva“ na příznivé životní prostředí, tvoří zásady programové povahy, které musí být nejprve provedeny v členských státech (např. na základě přijatých směrnic). Nemají proto přímý účinek a nelze se jich dovolávat přímo před vnitrostátními soudy, ale pouze prostřednictvím prováděcích právních předpisů.¹²⁴

Za důležité považuji zmínit některé způsoby, jak se budou moci soukromé osoby, jejichž práva zaručená Listinou EU byla porušena, dovolávat u SDEU svých práv. Jednou možností je

¹¹⁹ ŠIŠKOVÁ, Naděžda. První ucelený katalog základních práv Evropské unie – charta. *Právník*, 2001, roč. 140, č. 6, s. 593-594.

¹²⁰ RAINER, Arnold. Listina základních práv Evropské Unie. In TICHÝ, Luboš a kol. *Evropské právo*. 4. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 129.

¹²¹ ŠTURMA, Pavel. Vztah Charty základních práv..., s. 323.

¹²² „Pokud tato listina obsahuje práva odpovídající právům zaručeným Úmluvou o ochraně lidských práv a základních svobod, jsou smysl a rozsah těchto práv stejné jako ty, které jim příkládá uvedená úmluva. Toto ustanovení nebrání tomu, aby právo Unie poskytovalo širší ochranu.“

¹²³ Jednoznačnost, konkrétnost, bezpodmínečnost, nevyžadující implementaci, bez prostoru k uvážení – viz rozhodnutí SDEU ve věci Van Gend en Loos.

¹²⁴ ŠTURMA, Pavel. Vztah Charty základních práv..., s. 325.

žaloba na porušení povinnosti členského státu¹²⁵, kde sice nejsou jednotlivci aktivně legitimováni, ale mohou podat Komisi neformální podněty k zahájení řízení a pokud dojde protiprávním jednáním státu k zásahu do jejich Listinou EU zaručených práv, mohou se dovolávat před svým národním soudem porušení práva EU členským státem.¹²⁶ Dále vzpomenu žalobu na neplatnost, kde se fyzické a právnické osoby dle čl. 263 pododst. 4 SFEU řadí mezi tzv. neprivilegované osoby, které mohou podat žalobu na neplatnost k SDEU jen za splnění daných podmínek¹²⁷. Tyto způsoby však považuji za neefektivní a omezující soukromé osoby v plném uplatnění svých práv. Mnohem efektivnější by bylo zakotvení přímého přístupu soukromých osob k SDEU ve věcech týkajících se jejich základních lidských práv vyplývajících z Listiny EU a zavedení zvláštního řízení před SDEU.¹²⁸

Jelikož se Listina EU a její závaznost do rozhodování SDEU teprve postupně dostává, nebylo v době psaní mé práce vydáno žádné významné rozhodnutí, které by se přímo týkalo práva na příznivé životní prostředí.

2.3 Eventualita přistoupení EU k Evropské úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod a důsledky z toho plynoucí

Po vstupu Lisabonské smlouvy v platnost existují v Evropě dva závazné lidskoprávní dokumenty a 2 systémy ochrany lidských práv, tedy na poli Rady Evropy a Evropské Unie. Jaký je však jejich vztah a jaký bude další vývoj jejich koexistence?

Nyní v Evropě působí dva významné soudní orgány poskytující ochranu lidským právům, SDEU a ESLP. SDEU nebyl zřízen k ochraně lidských práv, ale postupně svou kompetenci rozšířil i na tuto oblast. SDEU původně odkazoval při svém rozhodování na Úmluvu, nyní má však k dispozici vlastní dokument zakotvující lidská práva. Je zřejmé, že postupně bude Listina EU v rozhodování SDEU nahrazovat Úmluvu a bude hrozit nebezpečí vzniku rozdílné judikatury. Jako další riziko uvádí P. Šturma možnost sporu soudů o to, kdo má silnější postavení. ESLP může kontrolovat soulad komunitárních aktů s Úmluvou¹²⁹, na druhou stranu však SDEU může rozhodovat znovu ve stejné věci, kterou již rozhodl ESLP, pokud se spor týká působnosti

¹²⁵ Čl. 258-260 SFEU.

¹²⁶ STEHLÍK, Václav. Žaloba na porušení povinnosti členského státu. In ŠIŠKOVÁ, Naděžda, STEHLÍK, Václav. *Evropské...*, s. 202.

¹²⁷ „Každá fyzická nebo právnická osoba může za podmínek uvedených v prvním a druhém pododstavci podat žalobu proti aktům, které jsou jí určeny nebo které se jí bezprostředně a osobně dotýkají, jakož i proti právním aktům s obecnou působností, které se jí bezprostředně dotýkají a nevyžadují přijetí prováděcích opatření.“

¹²⁸ To zmiňuje ve své knize i N. Šišková. Více viz ŠIŠKOVÁ, Naděžda. *Dimenze...*, s. 221-230.

¹²⁹ Např. při posuzování souladu opatření přijatých čl. státy k implementaci sekundárního práva EU s lidskými právy.

práva EU.¹³⁰ Tím, že je Listina EU již právně závazná, se kompetence SDEU rozšíří i na oblast lidských práv.

Lisabonská smlouva včlenila do SEU důležitý článek 6, jehož druhý odstavec stanoví: „Unie přistoupí k Evropské úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod. Přistoupení k této Úmluvě se nedotkne pravomocí Unie vymezených Smlouvami“. Tedy ani závaznost Listiny EU nebrání přistoupení EU k Úmluvě. Na straně Rady Evropy je příslušné ustanovení o přistoupení obsaženo v čl. 59 Úmluvy ve znění Dodatkového protokolu č. 14: „Evropská Unie může přistoupit k Úmluvě“. Autoři se shodují na tom, že jde o tak závažné změny, kde pouze dodatkový protokol nestačí a měl by být přijat spíše pozměňující protokol, přijatý všemi smluvními stranami.¹³¹ Minimální právní základ je tedy jak v Úmluvě, tak i ve SFEU zakotven, avšak přistoupení EU k Úmluvě bude vyžadovat mnohem větší změny a vyřešení nezbytných otázek.¹³²

K přistoupení EU k Úmluvě existuje mnoho kladných i záporných argumentů. Problémy jsou např. v ohrožení autonomie právního řádu EU, podřízení SDEU jinému soudnímu orgánu jiné mezinárodní organizace, nevyjasněné působení zástupců EU v kontrolních mechanismech Úmluvy, nebezpečí průtahů, přetíženost ESLP, nejasný vztah mezi Úmluvou a Listinou.¹³³ Pro svědčí větší kontrola nad jednáním EU v oblasti lidských práv, posílení právní jistoty občanů (akty EU bude přezkoumávat nezávislý orgán stojící mimo systém EU), jednotný výklad pojmů atd.¹³⁴

Přistoupením by se zajisté posílila role ESLP, který by získal pravomoc „dohlížet“ na dodržování lidských práv orgány EU a EU by získala stejné postavení jako členské státy, pokud jde o ochranu lidských práv. Jak říká P. Šturma: „*ESLP by se tak vlastně proměnil v nejvyšší soud pro lidská práva v Evropě. Zároveň by však SDEU plnil v rámci své působnosti - podobně jako dnes vnitrostátní soudy - úlohu obecného (přírozaného, zákonného) soudu ve vztahu k Evropské úmluvě, která by se z inspiračního zdroje obecných právních zásad stala formálním pramenem práva EU.*“⁴³⁵

Dále je nutné zmínit, že Úmluva zásadně neobsahuje práva hospodářské a sociální povahy a bude tak tedy poskytována ochrana pouze právům osobním a politickým a jejich procesním zárukám. Úmluva tedy představuje „*minimální standard ochrany lidských práv v celoevropském regionu*“.¹³⁶ Je tedy nezbytné vytvořit vlastní vhodný kontrolní mechanismus dodržování Listiny EU, který by

¹³⁰ Blíže viz ŠTURMA, Pavel. Vztah Charty základních práv..., s. 326.

¹³¹ ŠIŠKOVÁ, Naděžda. *Dimenze...*, s. 179-181.

¹³² Např. institucionální otázky týkající se složení ESLP - ustavení a pravomoci soudce za EU, účast ve Výboru ministrů...

¹³³ ŠIŠKOVÁ, Naděžda. *Dimenze...*, s. 164-165.

¹³⁴ Tamtéž s. 163-164.

¹³⁵ ŠTURMA, Pavel. Vztah Charty základních práv..., s. 326.

¹³⁶ ŠIŠKOVÁ, Naděžda. *Dimenze...*, s. 179.

zajistil ochranu právům v ní deklarovaným a zabezpečil tak vyšší stupeň ochrany lidských práv v EU.

V červnu 2010 byla zahájena jednání Evropské komise a Rady Evropy o přistoupení EU k Úmluvě. Musíme doufat, že se podaří vyřešit všechny hrozící problémy a vytvoří se tak vztah těchto soudů založený na vzájemné spolupráci a shodě. Na závěr této podkapitoly jsem použila citaci argumentu z usnesení Evropského parlamentu¹³⁷ pro přistoupení EU k Úmluvě: *„harmonizace právních předpisů a judikatury v oblasti lidských práv mezi právním řádem Unie a Evropskou úmlouvou o ochraně lidských práv a základních svobod přispěje k harmonickému rozvoji obou evropských soudů v oblasti lidských práv, především díky tomu, že se dialog a spolupráce obou jurisdikcí stanou ještě nezbytnějšími, a vytvoří tak ucelený systém, v němž budou oba soudní dvory působit ve shodě“.*

¹³⁷ Usnesení Evropského parlamentu ze dne 19. května 2010 o institucionálních aspektech přistoupení Evropské unie k Evropské úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod. Úř. věst. C 161 E/72, 31. května 2011, s. 73.

3 Zakotvení a ochrana práva na příznivé životní prostředí na vnitrostátní úrovni

3.1 Proč by mělo být právo na příznivé životní prostředí zakotveno v ústavách států?

Úvod této kapitoly bych začala výstižnou větou z knihy T. Haywarda: „Právo každého na životní prostředí vhodné ke zdravému životu a pohodě je základní lidské právo. Každá ústavní demokracie by měla zaručit a zakotvit základní lidská práva jako základní lidská práva ve svých ústavách, a tudíž by měla také právo na příznivé životní prostředí ústavně zakotvit jako základní lidské právo“.¹³⁸

V dnešní době stále narůstá počet států (z nichž většina patří k nejvyspělejším), jež mají právo na příznivé životní prostředí zakotveno ve svých ústavách. Pokud se však podíváme blíže, zjistíme, že zakotvení tohoto práva není vždy na srovnatelné úrovni jako ostatní ústavně chráněná práva. Je to paradoxní, ale u některých z těchto států nenajdeme mnohdy ani zmínku o ochraně tohoto práva, popř. lidských práv celkově. A na druhou stranu, státy s kvalitní ochranou lidských práv a životního prostředí se staví proti zakotvení tohoto práva do ústavy.¹³⁹ Často se u těchto států považuje za dostačující ústavní zakotvení povinnosti státu zabezpečit ochranu životního prostředí. Ztotožňuji se s názorem V. Tomoszkové, že mezi povinnostmi státu chránit životní prostředí a právem na příznivé životní prostředí existuje vztah komplementarity a jedině zakotvením tohoto práva do ústavy se zajistí účinný dohled lidu nad plněním povinností státu.¹⁴⁰ „Avšak navzdory mnoha diskusím a zmínkám o právu na příznivé životní prostředí v mezinárodním právu, dodnes neexistuje žádný závazný dokument, který by zařadil toto právo mezi práva ústavně chráněná a dal by tak závazné vodítko ústavodárcům.“¹⁴¹

Z výše zmíněného jasně vyplývá, že nestačí pouze deklarování práva na příznivé životní prostředí v ústavě. Mnohem důležitější je zaručení jeho ochrany jako ochrany jiných základních lidských práv, to znamená vytvoření účinných procesněprávních prostředků jak se domoci nápravy v případě porušení tohoto práva. Nevhodné je podle T. Haywarda například zařazení tohoto práva mezi sociální práva, neboť tato práva jsou často považována za méně důležitá a odlišná od základních lidských práv.¹⁴²

¹³⁸ HAYWARD, Tim. *Constitutional environmental rights*. Oxford: Oxford University Press, 2005, s. 3.

¹³⁹ Tamtéž, s. 3-4.

¹⁴⁰ TOMOSZKOVÁ, Veronika. Význam práva na příznivé životní prostředí. In BUBELOVÁ, Kamila (ed). *Pocta Eduardu Vlčkovi k 70. narozeninám*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2010, s. 438.

¹⁴¹ HAYWARD, Tim. *Constitutional...*, s. 4.

¹⁴² Tamtéž, s. 5.

Environmentální problémy jsou dnes celosvětové, mohou tedy ohrozit každého, jak jednotlivce, tak stát. „*Nejobecnějším důvodem k přijetí ústavní ochrany životního prostředí tedy je závažnost, rozsáhlost a složitost problémů životního prostředí jako výzva, odraz potřeby k přijetí společného, koordinovaného politického opatření zaměřeného na ochranu všech členů populace.*“¹⁴³ A právě této výzvě nebo potřebě může právě zakotvení v ústavě dostatečně vyhovět hned z několika důvodů. Některé zmiňuje ve své knize i T. Hayward. Pokusím se je v následující části nastínit.

Ústavu bychom mohli označit za nejvyšší zákon ve státě, zákon, který má nejvyšší právní sílu. Všechny ostatní zákony, podzákoné normy i soudní rozhodnutí s ní musí být v souladu a nesmí jí odporovat. Také možnost změny ústavy je velmi složitá, někdy i téměř nemožná. A právě to, že společnost rozhodne o takovémto zakotvení práva na příznivé životní prostředí do ústavy, vypovídá o nejvyšším uznání důležitosti a nutnosti chránit životní prostředí.

Stanovení přesného a srozumitelného pravidla v ústavě by určilo závazný podklad pro další normotvornou činnost zákonodárců. Tím, že právo životního prostředí proniká do mnoha dalších právních odvětví, jako je například trestní právo a stavební právo, stanoví ustanovení v ústavě obecný rámec pro řízení „politiky životního prostředí“.

Problémy životního prostředí často přesahují hranice států a právě ústava může přispět k jejich řešení. Normy mezinárodního práva vychází z národních norem nejvyšší právní síly a právě s těmito by mělo být mezinárodní právo v souladu. Tak může dojít ke sjednocení mezinárodní ochrany životního prostředí.

Ústavní zakotvení může také přispět k zapojení občanů do ochrany životního prostředí. Ústava vlastně stanoví závazný a nejvyšší standard ochrany životního prostředí, který by měli občané při svých činnostech respektovat a za takovýto standard životního prostředí by měli „bojovat“. Tak mohou činit prostřednictvím práva účasti na určitých rozhodovacích procesech, práva na informace nebo například práva založit občanské sdružení za účelem ochrany životního prostředí.¹⁴⁴

¹⁴³ Tamtéž, s. 5.

¹⁴⁴ Tamtéž, s. 6-7.

3.2 Vývoj práva životního prostředí v České republice

Úvodem této kapitoly shrnu stručně vývoj ochrany životního prostředí v České republice (dále jen „ČR“) a vztah vnitrostátního práva ČR a mezinárodního práva.

První zmínky o ochraně životního prostředí se v českém právu objevují zhruba v 70. letech 20. Století. Postupem času se ochraně životního prostředí začala věnovat stále větší pozornost. Po roce 1989 byl další vývoj českého práva životního prostředí ovlivněn přísunem nových poznatků o právních úpravách vyspělejších států. Významným mezníkem bylo přijetí Listiny základních práv a svobod¹⁴⁵, zakotvující právo na příznivé životní prostředí. Další etapa již souvisela s harmonizací českých právních předpisů s předpisy EU a s následným vstupem do EU. V současné době je kvalita české právní úpravy ochrany životního prostředí srovnatelná s úpravami ostatních členských států EU.¹⁴⁶ Jak jsem již v úvodu zmínila, právo musí jít ruku v ruce s vědeckým pokrokem, odbornými posudky a poznatky. Jen tak lze zajistit kvalitní a odpovídající právní úpravu ochrany životního prostředí.

Ochrana životního prostředí na národní úrovni nespočívá pouze v přijímání vlastních legislativních aktů. ČR je také stranou mnoha mezinárodních smluv a je proto nutné vymezit vztah vnitrostátního a mezinárodního práva. V čl. 1 odst. 2 Ústavy ČR¹⁴⁷ je obsaženo základní výkladové pravidlo: „Česká republika dodržuje závazky, které pro ni vyplývají z mezinárodního práva“. Dále čl. 10 Ústavy stanoví: „Vyhlášené mezinárodní smlouvy, k jejichž ratifikaci dal parlament souhlas a jimiž je Česká republika vázána, jsou součástí právního řádu; stanoví-li mezinárodní smlouva něco jiného než zákon, použije se mezinárodní smlouva“. V souvislosti se vstupem ČR do EU je nutné připomenout i čl. 10a Ústavy zmiňující mezinárodní smlouvy přenášející pravomoci ČR na mezinárodní organizaci, které mají postavení *leges speciales* vůči ústavnímu pořádku ČR. Ústavně inkorporované smlouvy však nemají vždy přednost před zákonem. Pokud by zákon přiznal jedinci lepší postavení než mezinárodní smlouva, použije se vnitrostátní zákon. Aby měla ustanovení mezinárodní smlouvy aplikační přednost, musí mít ještě navíc samovykonatelnou¹⁴⁸ (self-executing) povahu.¹⁴⁹ Tuto povahu má Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod. Naopak českými soudy nebyla přiznána Aarhuské úmluvě (blíže rozeberu na konci kapitoly). Důsledkem aplikační přednosti zmíněných

¹⁴⁵ Ústavní zákon č. 23/1991 Sb., kterým se uvozuje Listina základních práv a svobod jako ústavní zákon České a Slovenské federativní republiky a usnesení předsednictva České národní rady č.2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku ČR.

¹⁴⁶ KIRÁLY, Alexander. *Ochrana životního prostředí...*, s. 94-95.

¹⁴⁷ Ústavní zákon č.1/1993 Sb., Ústava ČR, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁴⁸ Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 28. února 2007, č. j. 3 Ads 88/2006-72. „*Mezinárodní smlouva, případně její jednotlivé smluvní ustanovení, je self-executing povahy, pokud je určena přímo jednotlivcům a tito z ní mohou přímo, bezpodmínečně, jasně a určitě odvodit svá práva...*“.

¹⁴⁹ Blíže viz SVACEK, Ondřej. Poměr práva mezinárodního k právu českému. In DAVID, Vladislav a kol. *Mezinárodní...*, s. 126-129.

mezinárodních smluv před zákonem, je vázanost soudců při rozhodování jak zákonem, tak těmito mezinárodními smlouvami a v případě jejich rozporu se přednostně užije mezinárodní smlouva (čl. 95 odst. 1 Ústavy).

3.3 Zakotvení práva na příznivé životní prostředí v Listině základních práv a svobod

Česká republika je státem s ústavně zakotveným právem na příznivé životní prostředí. Ustanovení Ústavy ČR se k ochraně životního prostředí sice vztahují, avšak výslovně ji nezmiňují. Ústava České republiky (dále jen „Ústava“) byla přijata Českou národní radou dne 16. 12. 1992. Ústava je považována za základní zákon, vrchol soustavy právních norem, s níž musí být veškeré zákony a podzákonné předpisy v souladu. Vzhledem ke své obecnosti je nutno konkretizovat ustanovení Ústavy prostřednictvím zákonů.¹⁵⁰ Čl. 112 Ústavy ji řadí na 1. místo v ústavním pořádku ČR. Ústava se skládá z preambule a osmi hlav obsahujících celkem 113 článků.

Již v preambuli Ústavy ČR je vyjádřeno „odhodlání střežit a rozvíjet zděděné přírodní a kulturní, hmotné a duchovní bohatství“. Preambule je významná zejména pro výklad dalších ustanovení Ústavy.¹⁵¹ Článek 3 odkazuje na Listinu základních práv a svobod, kterou uznává za součást ústavního pořádku. Dalším významným článkem je čl. 7: „Stát dbá o šetrné využívání přírodních zdrojů a ochranu přírodního bohatství“. Tento článek ústavně zakotvuje „*princip odpovědnosti státu za příznivý stav životního prostředí a to zejména v jeho zjevném propojení s článkem 35 Listiny. Stát je tak hlavním garantem příznivého stavu životního prostředí*“.¹⁵² Tato odpovědnost však nevyklučuje odpovědnost ostatních původců za poškození životního prostředí. Můžeme říct, že čl. 7 Ústavy spolu s čl. 35 Listiny tvoří „*základní celek ústavního zakotvení ochrany životního prostředí v ústavním pořádku ČR*“.¹⁵³

Listina základních práv a svobod (dále jen „Listina“) je nejvýznamnějším lidskoprávním dokumentem České republiky, upravuje základní práva člověka a občana a je součástí ústavního pořádku ČR, jak stanoví čl. 3 Ústavy. Člení se do šesti hlav, z nichž je pro mou práci relevantní hlava IV. - „Hospodářská, sociální a kulturní práva“. Výslovně je právo každého jednotlivce na příznivé životní prostředí zakotveno v článku 35 této hlavy. Pojem „příznivé“ nemůžeme vykládat v subjektivním smyslu, ale je důležité, aby byly „*vytvořeny pro každého objektivně stejné*“

¹⁵⁰ KLÍMA, Karel. *Ústavní právo*. 4. vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010, s. 68.

¹⁵¹ KLÍMA, Karel. In KLÍMA, Karel (ed). *Komentář ke Ústavě a Listině – 1. díl*. 2. vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009, s. 28 (preambule Ústavy).

¹⁵² DAMOHORSKÝ, Milan. In KLÍMA, Karel (ed). *Komentář ke Ústavě a Listině – 1. díl*. 2. vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009, s. 98 (čl. 7 Ústavy).

¹⁵³ Tamtéž, s. 99.

podmínky existence, pokud ještě splňují přípustné limity znečištění nebo jiného obrožení či poškození základních složek životního prostředí“.¹⁵⁴ Tuto „příznivost“ životního prostředí určí právě prováděcí zákony a jen na základě nich se můžeme práva na příznivé životní prostředí domáhat.

Dále odstavec druhý stanoví: „Každý má právo na včasné a úplné informace o stavu životního prostředí a přírodních zdrojů“. Právo na informace o stavu životního prostředí slouží nejen k realizaci práva na příznivé životní prostředí, ale též k účasti veřejnosti na ochraně životního prostředí, neboť stav a zásahy do životního prostředí se jí vždy více či méně dotýkají.¹⁵⁵

Odstavec třetí stanovuje povinnosti: „Při výkonu svých práv nikdo nesmí ohrožovat ani poškozovat životní prostředí, přírodní zdroje, druhové bohatství přírody a kulturní památky nad míru stanovenou zákonem“. To je přirozeným důsledkem toho, že právu (v našem případě na příznivé životní prostředí) musí vždy odpovídat určitá povinnost (v našem případě nepoškozovat životní prostředí nad míru stanovenou zákonem). Tuto „míru“ nebo únosnou hranici poškození životního prostředí stanoví zpravidla právě prováděcí zákon (např. emisní limity).

Práva a povinnosti vyplývající z čl. 35 jsou dále konkretizovány v zákonech a dle čl. 41 odst. 1 Listiny jen v mezích těchto prováděcích zákonů se lze práv vyplývajících z čl. 35 domáhat. K tomuto se vyjádřil také Ústavní soud ve svém nálezu:¹⁵⁶ „*právo na příznivé životní prostředí je nepochybně právem s relativním obsahem a je třeba ho vykládat z mnoha aspektů a vždy se zřetelem ke konkrétní věci*“. Takové řešení však nepovažuji za zcela vhodné, neboť vylučuje možnost domáhat se svého práva přímo s odkazem na Listinu, a tím i celkově snižuje ochranu takového práva. Existuje velké množství zákonů provádějících právo na příznivé životní prostředí. Zmíním např. zákon č. 17/1992 Sb., o životním prostředí, jež definuje základní pojmy a principy, dále zákon č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, kde můžeme nalézt i stanovení povinností a zákon č. 123/1998 Sb., o právu na informace o životním prostředí, který upravuje poskytování informací o životním prostředí.

Právo na příznivé životní prostředí chápou ve smyslu „nároku“, kde stát je povinen každému jednotlivci zajistit ke kvalitnímu životu dobré životní prostředí (viz výše zmíněný čl. 7 Ústavy). „*Hlavním garantem práv a povinností v Listině obsažených je tedy stát, prostřednictvím uplatňování jeho mocenské role.*“¹⁵⁷ Stát (zákonodárce) tak činí zejména prostřednictvím přijímání environmentální legislativy.¹⁵⁸

¹⁵⁴ DROBNÍK, Jaroslav. Ústavní základy. In DAMOHORSKÝ, Milan a kol. *Právo životního prostředí*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2010, s. 48.

¹⁵⁵ KIRÁLY, Alexander. *Ochrana životního prostředí...*, s. 103.

¹⁵⁶ Nález Ústavního soudu ze dne 25. října 1995, sp. zn. Pl. ÚS 17/95.

¹⁵⁷ DROBNÍK, Jaroslav. Ústavní základy. In DAMOHORSKÝ, Milan a kol. *Právo životního prostředí*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2010, s. 29.

¹⁵⁸ TOMOSZKOVÁ, Veronika. Význam..., s. 439.

Právo na příznivé prostředí souvisí také s dalšími lidskými právy zakotvenými v Listině, která by bez existence příznivého životního prostředí nemohla být vůbec Listinou zaručena, a to s právem na život dle čl. 6 odst. 1 a právem na ochranu zdraví dle čl. 31 Listiny. Jen ve zdravém životním prostředí, neohrožujícím zdraví člověka, můžeme žít spokojený život.¹⁵⁹ Dále je zdůrazněn význam ochrany životního prostředí a jeho přednost před výkonem vlastnického práva v čl. 11 odst. 3 Listiny, který stanoví omezení výkonu vlastnického práva tak, že „jeho výkon nesmí poškozovat lidské zdraví, přírodu a životní prostředí nad míru stanovenou zákonem“. V této souvislosti považují za nutné podotknout, že lidská práva stanovená Listinou nejsou neomezená.¹⁶⁰

Uvedená ustanovení Ústavy a Listiny mají pro ochranu životního prostředí zásadní význam. „*Skýtají ústavní podporu ekologické legislativě, dávají jí základní směr a mohou být využita i k prosazování práva životního prostředí prostřednictvím Ústavního soudu.*“¹⁶¹

3.4 Soudní ochrana práva na příznivé životní prostředí

Obecně je ochrana základních lidských práv zakotvena v čl. 4 Ústavy: „Základní práva a svobody jsou pod ochranou soudní moci“. Pod soudní moc řadíme jak Ústavní soud, tak soudy obecné, což vyplývá z hlavy čtvrté Ústavy.

Nejprve se budu věnovat roli Ústavního soudu ČR v ochraně práva na příznivé životní prostředí, resp. v ochraně ústavně zaručených práv a svobod vůbec. Ústavní soud je specializovaným soudním orgánem ochrany ústavnosti.¹⁶² Pravomoci Ústavního soudu jsou vymezeny v čl. 87 Ústavy.¹⁶³ Já se blíže zaměřím pouze na rozhodování Ústavního soudu o ústavních stížnostech proti pravomocnému rozhodnutí a jinému zásahu orgánů veřejné moci do ústavně zaručených základních práv a svobod¹⁶⁴, neboť právo na příznivé životní prostředí je ústavně zaručené základní právo a je možné k jeho ochraně podat ústavní stížnost.

Ústavní stížnost a řízení o ní je upraveno v oddíle třetím zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu. Ústavní stížnost může dle § 72 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu podat „fyzická nebo právnická osoba, jestliže tvrdí, že zásahem orgánu veřejné moci bylo porušeno její ústavně zaručené základní právo nebo svoboda“. V následujících paragrafech jsou

¹⁵⁹ DAMOHORSKÝ, Milan. In KLÍMA, Karel (ed). *Komentář k Ústavě a Listině – 1. díl*. 2. vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009, s. 1284 (čl. 35 Listiny).

¹⁶⁰ Viz čl. 4 Listiny, který stanoví i podmínky, které musí být dodrženy při omezení základních práv a svobod.

¹⁶¹ DROBNÍK, Jaroslav. Ústavní základy. In DAMOHORSKÝ, Milan a kol. *Právo životního prostředí*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2010, s. 49.

¹⁶² Viz čl. 83 Ústavy.

¹⁶³ Blíže k organizaci a řízení před Ústavním soudem viz zákon č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁶⁴ Čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy.

stanoveny podmínky: vyčerpání všech opravných prostředků, lhůta 60 dnů od doručení rozhodnutí o posledním procesním prostředku, zastoupení advokátem a zásah do některého ze základních práv. Ústavní stížnost můžeme označit za nejvýznamnější procesní prostředek, který má každý jednotlivec k dispozici k ochraně svých základních práv v rámci vnitrostátní soudní ochrany.¹⁶⁵ V následující podkapitole zdůrazním některá zásadní rozhodnutí Ústavního soudu.

Další možnost ochrany, již v rámci obecných soudů, nám dává správní soudnictví. Dle § 2 zákona č. 150/2002 Sb., soudní řád správní (dále jen „s. ř. s.“): „ve správním soudnictví poskytují soudy ochranu veřejným subjektivním právům fyzických i právnických osob“. Správní soudy poskytují ochranu před jednáním správních orgánů. Správní orgány často rozhodují o povolení různých činností (např. staveb), které mohou zasáhnout do subjektivního práva na příznivé životní prostředí a je proto nutné zajistit náležitou ochranu. Nejvýznamnější je možnost podat žalobu proti rozhodnutí správního orgánu dle § 65 až 78 s. ř. s. Tuto žalobu může podat každý, „kdo tvrdí, že byl na svých právech zkrácen přímo nebo v důsledku porušení svých práv v předcházejícím řízení rozhodnutím správního orgánu“ (jiného aktivně legitimovaného k podání žaloby definuje § 65 odst. 2 s. ř. s.). Dále s ochranou životního prostředí souvisí žaloba proti nečinnosti správního orgánu (§ 79 až 81 s. ř. s.), žaloba na ochranu před nezákonným zásahem, pokynem nebo donucením správního orgánu (§ 82 až 87) a návrh na zrušení opatření obecné povahy (§ 101a až 101d).¹⁶⁶

Trestněprávní ochrana je silným nástrojem ochrany životního prostředí¹⁶⁷ a realizuje se prostřednictvím odpovědnosti za trestný čin nebo za méně závažný správní delikt. Trestní soudy rozhodují o trestných činech proti životnímu prostředí zakotvených v hlavě VIII. zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník. Správní delikty proti životnímu prostředí jsou stanoveny ve zvláštních zákonech¹⁶⁸ a rozhodují o nich správní úřady¹⁶⁹.

K dispozici máme i ochranu soukromoprávní poskytovanou civilním soudnictvím. Můžeme se domáhat ochrany svých práv prostřednictvím odpovědnosti za škodu, žaloby na ochranu osobnosti (života a zdraví) nebo tzv. sousedských žalob (ochrana před imisemi)¹⁷⁰.

¹⁶⁵ Blíže viz KLÍMA, Karel. *Ústavní právo...*, s. 715-722.

¹⁶⁶ Blíže viz SLÁDEČEK, Vladimír. *Obecné správní právo*. 2. vydání. Praha: ASPI, 2009, s. 420-423.

¹⁶⁷ SOBOTKA, M., STEJSKAL, V. Právo životního prostředí v judikatuře českých soudů. *Jurisprudence*, 2006, roč. 15, č. 2, s. 78.

¹⁶⁸ Např. zákon č. 254/2001 Sb., o vodách, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁶⁹ Blíže ke správním deliktům viz SLÁDEČEK, Vladimír. *Obecné správní právo*. 2. vydání. Praha: ASPI, 2009, s. 183 a násl.

¹⁷⁰ Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

Občanský zákoník stanoví v § 415 obecnou prevenční povinnost: „Každý je povinen počínat si tak, aby nedocházelo ke škodám na zdraví, na majetku, na přírodě a životním prostředí“.¹⁷¹

3.5 Významná rozhodnutí českých soudů týkající se práva na příznivé životní prostředí

3.5.1 Příznivé životní prostředí jako veřejný statek

V nálezu Ústavního soudu¹⁷² z roku 1996 se Ústavní soud zabývá možností omezení lidských práv. V tomto nálezu uvádí Ústavní soud „zdravé životní prostředí jako příklad veřejného statku“. Povahu veřejného statku, ve srovnání se základními lidskými právy, dále definuje: „*Pro veřejné statky je typické, že prospěch z nich je nedělitelný a lidé nemohou být vyloučeni z jeho požívání, není možno jej pojmově, věcně i právně rozložit na části a tyto přiřadit jednotlivcům jako podíly.*“ Ústavní soud vyjádřil závěr, že „*k omezení základních práv či svobod, i když jejich ústavní úprava omezení nepředpokládá, může dojít v případě jejich kolize nebo v případě kolize s jinou ústavně chráněnou hodnotou, jež nemá povahu základního práva a svobody (veřejný statek).*“

Takto vyjádřená povaha příznivého životního prostředí se však v praxi soudů projevila tak, že vylučovala subjektivní hmotné právo na příznivé životní prostředí.¹⁷³ Tento výklad však Ústavní soud ve svém následném nálezu popřel a konstatoval, že: „*skutečnost, že životní prostředí je veřejným statkem (hodnotou) ve smyslu preambule Ústavy a Listiny a čl. 7 Ústavy, nevylučuje existenci subjektivního práva na příznivé životní prostředí (čl. 35 odst. 1 Listiny), jakož i práva v zákonem stanoveném rozsahu se jej domáhat (čl. 41 Listiny)*“.¹⁷⁴ A právě v tomto jediném nálezu bylo konstatováno porušení práva na příznivé životní prostředí občanského sdružení. Zájem na příznivém stavu životního prostředí je tedy nejen individuálním zájmem jednotlivce, ale zároveň i zájmem celé společnosti, což vyplývá z jeho povahy veřejného statku.¹⁷⁵

3.5.2 Právo na příznivé životní prostředí a právnické osoby

Článek 35 Listiny přiznává právo na příznivé životní prostředí „každému“ a dále pojem „každý“ blíže nekonkretizuje. Vystává otázka, kdo je tedy subjektem, nositelem práva na příznivé životní prostředí?

¹⁷¹ Blíže k odpovědnosti za škodu viz KNAPPOVÁ, Marta a kol. *Občanské právo hmotné* 2. 4. vydání. Praha: ASPI, 2005, s. 401 a násl.

¹⁷² Nález Ústavního soudu ze dne 9. října 1996, sp. zn. Pl. ÚS 15/96.

¹⁷³ HULMÁK, Milan. Právnické osoby a právo na příznivé životní prostředí. In ČERNÝ, Pavel, DOHNAL, Vítězslav (eds). *Přístup ke soudům při ochraně životního prostředí*. Praha: ASPI, 2004, s. 112.

¹⁷⁴ Nález Ústavního soudu ze dne 10. července 1997, sp. zn. III. ÚS 70/97.

¹⁷⁵ SOBOTKA, M., STEJSKAL, V. Právo životního prostředí v judikatuře českých soudů. *Jurisprudence*, 2006, roč. 15, č. 2, s. 78.

Touto otázkou se zabýval ve své judikatuře Ústavní soud. Jedná se o nále z roku 1997¹⁷⁶, na který ve své další judikatuře stále odkazuje a vychází z něho i obecné soudy¹⁷⁷. Ústavní soud přiznává právo na příznivé životní prostředí pouze osobám fyzickým, když konstatuje: „*Na rozdíl od osoby fyzické se právnická osoba může domáhat ochrany jen takových práv chráněných Listinou základních práv a svobod, které odpovídají jejímu právnímu postavení, resp. pokud jsou svou povahou pro ni použitelná. Článek 35 Listiny základních práv a svobod zakotvující právo na příznivé životní prostředí a včasné a úplné informace o stavu životního prostředí a přírodních zdrojů na právnické osoby vztahovat nelze. Je zřejmé, že práva vztahující se ke životnímu prostředí přísluší pouze osobám fyzickým, jelikož se jedná o biologické organismy, které - na rozdíl od právnických osob - podléhají eventuálním negativním vlivům životního prostředí. Tomu ostatně odpovídá i charakteristika životního prostředí, jak ji provedl zákon č. 17/1992 Sb., o životním prostředí.*“

Uvedené usnesení je však problematické hned z několika důvodů. Návrh odmítl usnesením soudce zpravodaj dle § 43 odst. 1 písm. c) zákona č. 182/1993 Sb., i když tím došlo ke změně právního názoru Ústavního soudu¹⁷⁸ a věc měla být předložena k posouzení plénu dle § 23 zákona č. 182/1993 Sb. Negativním vlivům životního prostředí tedy dle Ústavního soudu podléhají jen osoby fyzické. M. Hulmák však správně poukazuje na to, že za každou právnickou osobou přeci vždy stojí osoby fyzické, bez kterých by právnická osoba nemohla fungovat, a ty tedy negativním vlivům již podléhají.¹⁷⁹

Dle rozhodnutí je zřejmé, že jsou právnické osoby vyloučeny z práva na příznivé životní prostředí a včasné a úplné informace o stavu životního prostředí, ale subjektem povinnosti dle čl. 35 odst. 3 Listiny jsou, což se dá považovat za určitou nerovnováhu v právech a povinnostech.¹⁸⁰

Za další nedostatek se považuje to, že Ústavní soud vůbec nepřihlédl k tomu, že se práva na příznivé životní prostředí domáhala právnická osoba zabývající se ochranou životního prostředí – občanské sdružení. Občanská sdružení, jehož hlavním posláním podle stanov je ochrana přírody a krajiny, se mohou na základě zákona¹⁸¹ stát účastníkem řízení, ve kterých se rozhoduje o povolení určitých záměrů investorů (např. územní řízení, stavební řízení...). „*Tyto zákony zajišťují, že se ochrana přírody uskutečňuje za přímé účasti občanů prostřednictvím jejich občanských sdružení*“.¹⁸² Fyzické osoby (jednotlivci), dotčené záměrem investora, pokud nemají zákonem

¹⁷⁶ Usnesení Ústavního soudu ze dne 6. ledna 1998, sp. zn. I. ÚS 282/97.

¹⁷⁷ TOMOSZKOVÁ, Veronika. Význam..., s. 439.

¹⁷⁸ Ke změně právního názoru vyslovenému ve zmíněném nálezu Ústavního soudu ze dne 10. července 1997, sp. zn. III. ÚS 70/97, ve kterém právo na příznivé ŽP v konečném důsledku právnické osobě (občanskému sdružení) přiznal.

¹⁷⁹ HULMÁK, Milan. Právnické osoby..., s. 116.

¹⁸⁰ Tamtéž, s. 116-117.

¹⁸¹ Např. § 70 zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, ve znění pozdějších předpisů, § 115 odst. 6 a 7 zákona č. 254/2001 Sb., o vodách, ve znění pozdějších předpisů, § 23 odst. 9 zákona č. 100/2001 Sb., o posuzování vlivů na životní prostředí, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁸² HULMÁK, Milan. Právnické osoby..., s. 117.

vyžadované postavení, nejsou oprávněny stát se účastníkem řízení a právě zájmy těchto osob jsou v řízeních zastupovány občanskými sdruženími. Z tohoto pohledu mají tedy výhodnější postavení, oproti fyzickým osobám, občanská sdružení.

Toto postavení však oslabuje judikatura Ústavního soudu, když občanská sdružení z práva na příznivé životní prostředí vylučuje a přiznává je pouze osobám fyzickým. Důsledkem je to, že v situaci kdy fyzická osoba není oprávněna účastnit se určitého řízení, je plně odepřena soudní ochrana právu na příznivé životní prostředí. „*V konečném důsledku je tak ochrana práv jednotlivců na příznivé životní prostředí oslabena.*“¹⁸³ Z těchto důvodů považuji za nezbytnou změnu přístupu Ústavního soudu k vymezení subjektů práva na příznivé životní prostředí a toto právo by měl zejména výše zmíněným občanským sdružením přiznat. I proto, že dochází k absurdním situacím, kdy se občanská sdružení domáhají práva na příznivé životní prostředí prostřednictvím porušení jiných ústavně chráněných práv, např. práva na spravedlivý proces dle čl. 36 Listiny^{184 185}.

Nejvyšší správní soud ČR správně ve svém rozhodnutí z roku 2007¹⁸⁶ právo na příznivé životní prostředí občanským sdružením přiznal a vycházel přitom z nálezu Ústavního soudu ze dne 10. července 1997, sp. zn. III. ÚS 70/97, když konstatoval: „...*porušení práva na příznivé životní prostředí podle článku 35 odst. 1 Listiny základních práv a svobod ve vztahu k osobám, které jsou způsobilé tato práva mít, tedy zejména ve vztahu k občanským sdružením majícím za cíl činnosti ochranu přírody a krajiny. Nositeli tohoto ústavního práva jsou totiž sice zásadně fyzické osoby, jež jediné mohou být poškozením životního prostředí přímo dotčeny např. na souvisejícím právu na život, kromě nich ovšem také ty z právnických osob, typicky právě občanská sdružení, pro něž je ochrana zájmů životního prostředí hlavní nebo podstatnou náplní jejich činnosti a které je tak možno vnímat nejen jako uskupení fyzických osob, pro něž taková právnická osoba představuje jakési médium, jebož prostřednictvím hájí tyto fyzické osoby své vlastní právo na příznivé životní prostředí; ale také jako obhájce tohoto práva ve prospěch ostatních lidí.*“

V novějším rozhodnutí¹⁸⁷ však Nejvyšší správní soud vychází již z usnesení Ústavního soudu, které právo na příznivé životní prostředí právnickým osobám, včetně občanských sdružení, nepřiznává. A navíc označil názor vyslovený Nejvyšším správním soudem v rozsudku ze dne 29. března 2007, č. j. 2 As 12/2006-111, na který navrhovatel (občanské sdružení) odkazuje, za mylný. Dále můžeme tomuto rozhodnutí vytknout formální vadu, spočívající v porušení § 17 odst. 1 s. ř. s., kdy měl namísto senátu rozhodovat rozšířený senát.

¹⁸³ TOMOSZKOVÁ, Veronika. Význam..., s. 439-440.

¹⁸⁴ Viz např. nálezu Ústavního soudu ze dne 19. listopadu 2008, sp. zn. Pl. ÚS 14/07.

¹⁸⁵ Podrobněji viz TOMOSZKOVÁ, Veronika. Význam..., s. 440.

¹⁸⁶ Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 29. března 2007, č. j. 2 As 12/2006-111.

¹⁸⁷ Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 13. října 2010, č. j. 6 Ao 5/2010-43.

S ohledem na výše uvedené, by mělo být právo na příznivé životní prostředí právnických osob (zejména občanských sdružení) buď výslovně zakotveno v zákoně, anebo přiznáno změnou judikatury Ústavního soudu, která je závazná pro všechny orgány a osoby¹⁸⁸. Tím by došlo k větší ochraně životního prostředí a možnost přezkoumání rozhodnutí (at' již Ústavním soudem nebo soudy správními) by nezávisela pouze na tom, zda bylo občanské sdružení zkráceno i na svých procesních právech.¹⁸⁹

Pokud tedy národní právní předpisy a soudní „ochrana“ selhávají v poskytování ochrany právu na příznivé životní prostředí, existuje ještě možnost domoci se svého práva odkazem na ustanovení ratifikované mezinárodní smlouvy, která je součástí právního řádu. A právě takovouto smlouvou je Aarhuská úmluva¹⁹⁰, která zaručuje 3 pilíře práv: právo na přístup k informacím o životním prostředí (čl. 4), právo na účast veřejnosti na rozhodování o specifických činnostech (čl. 6 a násl.) a právo na přístup k právní ochraně (čl. 9). Aarhuská úmluva rozlišuje mezi pojmy „veřejnost“¹⁹¹ a „dotčená veřejnost“¹⁹². Aarhuská úmluva všechna zmíněná práva přiznává i právnickým osobám (pokud se dají zařadit pod pojem „veřejnost“ nebo „dotčená veřejnost“) a zakládá tak de facto nad rámec Listiny, právo právnických osob na příznivé životní prostředí.¹⁹³

Občanská sdružení by se tedy mohla domáhat ochrany svého práva přímo s odkazem na Aarhuskou úmluvu, která má dle čl. 10 Ústavy přednost před zákonem. Jenže je zde problém – české soudy nepřiznávají Aarhuské úmluvě přímý účinek (self-executing povahu), a tudíž ani aplikační přednost.¹⁹⁴ Touto otázkou se zabýval i Ústavní soud a konstatoval: „*z textu této úmluvy, jež ve svém článku 1 předpokládá postupné uskutečňování obecně formulovaných cílů smluvními státy, nelze dovodit, že by tato úmluva byla přímým pramenem jakýchkoliv občanských práv či závažků, natož práv či svobod základních. Úmluva obsahuje závazky států, které mají programovou povahu a jsou průběžně realizovány smluvními stranami*“.¹⁹⁵ Tak namísto toho, aby české soudy naplňovaly preambuli a cíl Aarhuské úmluvy a zajistily tak širší ochranu životnímu prostředí, jakož i právu na příznivé životní prostředí, došlo opět k zásadnímu omezení práva na příznivé životní prostředí.

¹⁸⁸ Viz čl. 89 odst. 2 Ústavy.

¹⁸⁹ Blíže viz HULMÁK, Milan. Právnické osoby..., s. 118-120.

¹⁹⁰ Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 124/2004 Sb.m.s., o Úmluvě o přístupu k informacím, účasti veřejnosti na rozhodování a přístupu k právní ochraně v záležitostech životního prostředí.

¹⁹¹ Jedna nebo více fyzických nebo právnických osob a - v souladu s vnitrostátní právní úpravou nebo praxí - jejich sdružení, organizace nebo skupiny.

¹⁹² Veřejnost, která je - nebo může být - ovlivněna environmentálním rozhodováním, anebo která má na tomto rozhodování určitý zájem; pro účely této definice se u nevládních organizací podporujících ochranu životního prostředí a splňujících požadavky vnitrostátních právních předpisů předpokládá, že mají na environmentálním rozhodování zájem.

¹⁹³ Zelený kruh, asociace ekologických organizací. *Aarhuská úmluva – hlavní problémy implementace v České republice* [online]. ucastverejnosti.cz [cit. 12. března 2012]. Dostupné na: <<http://www.ucastverejnosti.cz/dokumenty/policy-paper-aarhus-final.pdf>>.

¹⁹⁴ Viz rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 18. září 2008, č. j. 9 Ao 1/2008-34.

¹⁹⁵ Usnesení Ústavního soudu ze dne 2. září 2010, sp. zn. I. ÚS 2660/08.

4 Závěr

Jako cíl své práce jsem si v úvodu stanovila zjistit, zda současná mezinárodní, evropská a národní právní úprava přiznává jednotlivci právo na příznivé životní prostředí a zda poskytuje efektivní prostředky, jak se domoci tohoto základního lidského práva.

V dnešním světě existuje určitá shoda o existenci práva na příznivé životní prostředí jako základního lidského práva a o potřebě jeho ochrany. Jak vyplývá z předchozích odstavců, je právo na příznivé životní prostředí bohužel jen obtížně realizovatelné.¹⁹⁶

Mezinárodní spolupráce států při ochraně životního prostředí má obrovský význam, neboť jen takovouto spoluprací lze aktivně a účinně reagovat na problémy životního prostředí, které mají velmi často přeshraniční charakter. Na mezinárodní úrovni došlo k přijetí několika, sice nezávazných, ale významných environmentálních dokumentů. Právo na příznivé životní prostředí bylo poprvé výslovně uznáno v prvním principu Stockholmské deklarace z roku 1972 za základní lidské právo. V Deklaraci o životním prostředí a rozvoji z roku 1992, přijaté na mezinárodní konferenci v Riu de Janeiru, je v 1. článku zmíněno právo člověka na zdravý život, který je v souladu s přírodou. Významnou je i preambule Úmluvy o přístupu k informacím, účasti veřejnosti na rozhodování a přístupu k právní ochraně v záležitostech životního prostředí (Aarhuská úmluva), jež stanoví: „každý jedinec má právo žít v prostředí zajišťujícím jeho zdraví a životní pohodu a má povinnost (jako jednatel i spolu s ostatními) chránit a zlepšovat životní prostředí ve prospěch současných i budoucích generací“.

Právě na těchto nezávazných mezinárodních dokumentech nebo deklaracích můžeme jasně pozorovat první propojení lidských práv s příznivým životním prostředím. Dosud však stále není přijat závazný mezinárodní dokument, který by základní lidské právo na příznivé životní prostředí výslovně zakotvil. Je otázkou, proč tomu tak je. Zajisté k tomu chybí potřebná politická vůle států a odhodlání chránit lidské právo na příznivé životní prostředí. Znamenalo by to pro státy obrovský závazek a ne každý stát má prostředky a vůli tento závazek naplňovat. Tato chybějící vůle a prostředky států však nemohou jako argument převýšit potřebu ochrany životního prostředí, jehož zdravý a příznivý stav by zaručil občanům a celému lidstvu kvalitní a zdravý život.

Co se týče zakotvení a ochrany práva na příznivé životní prostředí na úrovni evropské, zabývala jsem se postupně dvěma evropskými mezinárodními organizacemi, a to Radou Evropy a Evropskou Unií.

¹⁹⁶ BLAHOŽ, Josef. Základní lidská a občanská práva ve sjednocující se Evropě. In BLAHOŽ, Josef, BALÁŠ, Vladimír, KLÍMA, Karel. *Srovnávací ústavní právo*. 4. vydání. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2011, s. 254.

Rada Evropy je nejvýznamnější evropská mezinárodní organizace zabývající se ochranou lidských práv. Zásadním lidskoprávním aktem přijatým na poli Rady Evropy je Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod z roku 1950. Na plnění ustanovení Úmluvy státy dohlíží Evropský soud pro lidská práva na základě stížností oprávněných osob. Úmluva zakotvuje zejména práva osobní a politická a právo na příznivé životní prostředí neobsahuje. Přesto však Rada Evropy, zejména Evropský soud pro lidská práva, hraje podstatnou roli v ochraně práva na příznivé životní prostředí.

Evropský soud pro lidská práva chrání svou rozhodovací činností právo na příznivé životní prostředí jen nepřímo. Nepřímo znamená, že chrání právo na příznivé životní prostředí prostřednictvím ochrany jiných Úmluvou chráněných práv. Ve známém rozhodnutí ve věci Lopez Ostra v. Španělsko konstatoval porušení práva na soukromý a rodinný život dle čl. 8 Úmluvy, neboť závažné znečištění životního prostředí může bránit v pohodovém užívání si rodinného a soukromého života. V dalších případech poskytl ochranu práva na příznivé životní prostředí například prostřednictvím práva na život dle čl. 2 Úmluvy nebo práva na spravedlivý proces dle čl. 6 Úmluvy.

Takovou ochranu považují za nedostatečnou. Úmluva chrání právo na příznivé životní prostředí, jen pokud dojde k zásahu do jiného Úmluvou chráněného práva. Jednoznačným řešením by bylo výslovné zakotvení práva na příznivé životní prostředí přímo do textu Úmluvy, příp. přijetím dodatkového protokolu k Úmluvě. Došlo by tak k posílení jistoty a pozice stěžovatelů, kteří by tak měli možnost podat stížnost přímo na porušení svého práva na příznivé životní prostředí. Usnadnilo by to i rozhodování Evropskému soudu pro lidská práva.

Druhou evropskou mezinárodní organizací, kterou se zabývám, je Evropská Unie. Tato mezinárodní organizace se odlišuje od jiných mezinárodních organizací svou supranacionální povahou a specifickou povahou práva. Původně vznikla za účelem ekonomickým. Postupně se však prostřednictvím rozhodovací činnosti Soudního dvora Evropské Unie zaměřila i na ochranu lidských práv. Ten při svém rozhodování odkazoval mimo jiné i na Úmluvu a její ustanovení bývají podkladem pro jeho rozhodnutí.

Ochrana životního prostředí na poli Evropské Unie je na vysoké úrovni. Kapitole *Životní prostředí* je věnována celá hlava XX. Smlouvy o fungování Evropské Unie. Vysokou úroveň ochrany životního prostředí deklaruje čl. 11 Smlouvy o fungování Evropské Unie, jež stanoví: „požadavky na ochranu životního prostředí musí být zahrnuty do vymezení a provádění politik a činností Unie, zejména s ohledem na podporu udržitelného rozvoje“.

Stále však Evropská Unie neměla vlastní lidskoprávní dokument. Tak tomu bylo až do 7. prosince 2000, kdy byla v Nice vyhlášena Listina základních práv Evropské Unie, jež nabyla

platnosti dne 1. prosince 2009. Hlava IV. Listiny základních práv Evropské Unie s názvem solidarita obsahuje práva hospodářská a sociální a dalo by se očekávat začlenění práva na příznivé životní prostředí právě do této hlavy. Bohužel však v této hlavě a ani v Listině základních práv Evropské Unie jako celku právo na příznivé životní prostředí nenajdeme. V čl. 37 hlavě IV. najdeme pouze jakousi „zásadu“, jež stanoví: „Vysoká úroveň ochrany životního prostředí a zvyšování jeho kvality musí být začleněny do politik Unie a zajištěny v souladu se zásadou udržitelného rozvoje“. Znění tohoto článku je téměř totožné s článkem 11 Smlouvy o fungování Evropské Unie a dle mého názoru nadbytečné. Evropská Unie tedy nezakotvila do Listiny základních práv Evropské Unie právo na příznivé životní prostředí, ale pouze zásadu, jejíž provedení závisí na další legislativě.

Za další problém považuji to, že Evropská Unie nevytvořila zvláštní řízení, ve kterém by se osoby, jejichž práva zaručená Listinou základních práv Evropské Unie byla porušena, mohly přímo dovolávat svého práva před Soudním dvorem Evropské Unie. Dosavadní typy řízení před Soudním dvorem Evropské Unie považuji za neefektivní, nedostatečná a omezující osoby v plném uplatnění svých práv.

Řešením by dle mého názoru bylo přeformulování čl. 37 Listiny základních práv Evropské Unie tak, aby ze znění článku bylo možné přímo vyvodit existenci práva na příznivé životní prostředí. A dále vytvoření zvláštního řízení před Soudním dvorem Evropské Unie pro případ porušení práv zaručených Listinou základních práv Evropské Unie.

Další otázkou vyvolává existence dvou zmíněných lidskoprávních dokumentů a dvou soudů, poskytujících ochranu právům stanoveným v těchto dokumentech. Je otázkou, jak se bude vyvíjet a fungovat jejich vzájemná koexistence. Existuje také možnost přistoupení Evropské Unie k Evropské úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod. To stanoví čl. 6 Smlouvy o Evropské Unii: „Unie přistoupí k Evropské úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod“. Přistoupení by vyvolalo řadu problémů, zejména institucionálních. Na druhou stranu by se však zvýšil standard ochrany lidských práv a jistota občanů Evropské Unie, když by ještě nad Soudním dvorem Evropské Unie - jako další „instance“ - stál Evropský soud pro lidská práva. Přístupová jednání již byla zahájena a všechny problémy, které s eventuálním přistoupením vyvstanou, budou muset být předmětem podrobného jednání orgánů Rady Evropy a Evropské Unie.

Poslední oblastí, na kterou jsem se ve své práci zaměřila je zakotvení a ochrana práva na příznivé životní prostředí ve vnitrostátním, českém právu. Česká republika má právo na příznivé životní prostředí zakotveno ústavně. Konkrétně v článku 35 Listiny základních práv a svobod: „Každý má právo na příznivé životní prostředí“.

Tato „příznivost“ je stanovena zvláštními zákony, neboť dle čl. 41 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, se lze práv vyplývajících z čl. 35 domáhat jen v mezích prováděcích zákonů, které právo na příznivé životní prostředí konkretizují. Takové řešení nepovažuji za vhodné, neboť zcela vylučuje možnost domáhat se svého práva přímo odkazem na ustanovení článku 35 Listiny základních práv a svobod, a tím je celkově snížena ochrana práva na příznivé životní prostředí jako základního lidského práva.

Článek 35 Listiny základních práv a svobod doplňuje článek 7 Ústavy České republiky, jež stanovuje odpovědnost státu za příznivost životního prostředí: „Stát dbá o šetrné využívání přírodních zdrojů a ochranu přírodního bohatství“.

Dle čl. 83 Ústavy je Ústavní soud České republiky specializovaným soudním orgánem ochrany ústavnosti a rozhoduje o ústavních stížnostech proti zásahům do ústavně chráněných základních práv a svobod. A právě jeho rozhodnutí v oblasti ochrany práva na příznivé životní prostředí jsou velmi problematická.

Největší problém spočívá v tom, že český Ústavní soud nepřiznává právo na příznivé životní prostředí právnickým osobám a přiznává je jen osobám fyzickým. Ve svém nálezu I. ÚS 282/97 z roku 1997 argumentuje takto: *„Na rozdíl od osoby fyzické se právnická osoba může domáhat ochrany jen takových práv chráněných Listinou základních práv a svobod, které odpovídají jejímu právnímu postavení, resp. pokud jsou svou povahou pro ni použitelná. Článek 35 Listiny základních práv a svobod zakotvující právo na příznivé životní prostředí a včasné a úplné informace o stavu životního prostředí a přírodních zdrojů na právnické osoby vztahovat nelze. Je zřejmé, že práva vztahující se k životnímu prostředí přísluší pouze osobám fyzickým, jelikož se jedná o biologické organismy, které - na rozdíl od právnických osob - podléhají eventuálním negativním vlivům životního prostředí. Tento nález trpí řadou nesprávností. Za největší však považuji to, že se Ústavní soud vůbec nezabýval povahou občanského sdružení založeného za účelem ochrany životního prostředí, jež se domáhalo práva na příznivé životní prostředí. Bohužel na tento nález soudy stále ve své rozhodovací činnosti odkazují.*

Občanská sdružení založená za účelem ochrany životního prostředí mohou být na základě zákona účastníky mnoha důležitých řízení, ve kterých se povolují určité rizikové záměry investorů a mohou se tak účinně podílet na ochraně práva na příznivé životní prostředí. Fyzické osoby, které nemají zákonem vyžadované postavení, takovou možnost nemají a nechávají se zastupovat právě těmito občanskými sdruženími. Závěr je ten, že pokud fyzická osoba nemůže být účastníkem určitého řízení a právnické osobě (zejména zmíněnému druhu občanského sdružení) není přiznána možnost domáhat se ochrany práva na příznivé životní prostředí, je ochrana práva na příznivé životní prostředí velmi podstatně oslabena. Česká republika (její soudnictví) takto výrazně selhává v ochraně práva na příznivé životní prostředí.

Pokud bych měla navrhnout řešení, bylo by to výslovné přiznání práva na příznivé životní prostředí zejména občanským sdružením v zákoně nebo změna názoru Ústavního soudu.

Nezbývá než doufat, že další vývoj ochrany práva na příznivé životní prostředí, ať už na úrovni mezinárodní, evropské nebo národní, bude ve prospěch práva na příznivé životní prostředí a zajistí dostatečnou ochranu tomuto základnímu lidskému právu.

Seznam použité literatury

- DAMOHORSKÝ, Milan a kol. *Právo životního prostředí*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2010. 629 s.
- PEKÁREK, Milan a kol. *Právo životního prostředí - 1. díl*. 2. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2009. 324 s.
- ŠTURMA, Pavel a kol. *Mezinárodní právo životního prostředí – 1.(obecná) část*. Praha: IFEC, 2004. 193 s.
- ŠTURMA, Pavel. *Mezinárodní a evropské kontrolní mechanismy v oblasti lidských práv*. 3. vydání. V Praze: C. H. Beck, 2010. 170 s.
- DAMOHORSKÝ, Milan. *České právo životního prostředí*. 2. vydání. Praha: Univerzita Karlova, Právnická fakulta, 2006. 213 s.
- KIRÁLY, Alexander. *Ochrana životního prostředí v kontextu mezinárodní, evropské a české legislativy*. Ostrava: VŠB - Technická univerzita Ostrava, 2009. 145 s.
- HAYWARD, Tim. *Constitutional environmental rights*. Oxford: Oxford University Press, 2005. 236 s.
- TURNER, Stephen J. *A substantive environmental right*. The Netherlands: Kluwer Law International BV, 2009. 284 s.
- HUBÁLKOVÁ, Eva. *Evropská úmluva o lidských právech a Česká republika: judikatura a řízení před Evropským soudem pro lidská práva*. Praha: Linde, 2003. 743 s.
- ČAPEK, Jan. *Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod, I. část, Úmluva*. Praha: Linde, 2010. 887 s.
- KLÍMA, Karel. *Ústavní právo*. 4. vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010. 786 s.
- KLÍMA, Karel a kol. *Komentář k Ústavě a Listině – 1. díl*. 2. vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009. 901 s.
- BLAHOŽ, Josef, BALAŠ, Vladimír, KLÍMA, Karel. *Srovnávací ústavní právo*. 4. vydání. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2011. 523 s.
- SVÁK, Ján. *Ochrana lidských práv v troch zväzkoch. II. zväzok*. Žilina: Eurokódex, 2011. 624 s.
- ŠIŠKOVÁ, Naděžda. *Dimenze ochrany lidských práv v EU*. 2. vydání. Praha: Linde, 2008. 255 s.
- ŠIŠKOVÁ, Naděžda, STEHLÍK, Václav. *Evropské právo 1: Ústavní základy Evropské unie*. Praha: Linde, 2007. 310 s.
- TICHÝ, Luboš a kol. *Evropské právo*. 4. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011. 953 s.

- DAVID, Vladislav a kol. *Mezinárodní právo veřejné s kauzistikou*. 2. vydání. Praha: Leges, 2011. 448 s.
- KUBŮ, Lubomír, HUNGR, Pavel, OSINA, Petr. *Teorie práva*. Praha: Linde, 2007. 335 s.

ČASOPISY:

- REPÍK, Bohumil. Chrání Evropská úmluva o lidských právech právo na životní prostředí? (1. část). *Bulletin advokacie*, roč. 2005, č. 7-8, s. 20-24.
- REPÍK, Bohumil. Chrání Evropská úmluva o lidských právech právo na životní prostředí? (dokončení). *Bulletin advokacie*, roč. 2005, č. 9, s. 65-69.
- ŠTURMA, Pavel. Vztah Charty základních práv EU k dosavadnímu systému ochrany lidských práv v Evropě. *Právní rozhledy*, 2004, roč. 12, č. 9, s. 321-328.
- ŠIŠKOVÁ, Naděžda. První ucelený katalog základních práv Evropské unie – charta. *Právník*, 2001, roč. 140, č. 6, s. 587-601.
- BLAHOŽ, Josef. Základní lidské a občanské právo na zdravé životní prostředí: srovnávací pohled. *Právník*, 2002, roč. 141, č. 12, s. 1253-1265.
- SOBOTKA, M., STEJSKAL, V. Právo životního prostředí v judikatuře českých soudů. *Jurisprudence*, 2006, roč. 15, č. 2, s. 77-85.

PŘÍSPĚVKY ZE SBORNÍKU:

- TOMOSZKOVÁ, Veronika. Význam práva na příznivé životní prostředí. In BUBELOVÁ, Kamila (ed). *Pocta Eduardu Vlčkovi k 70. Narozeninám*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2010, s. 435-441.
- HULMÁK, Milan. Právníky osoby a právo na příznivé životní prostředí. In ČERNÝ, PAVEL, DOHNAL, Vítězslav (eds). *Přístup ke soudům při ochraně životního prostředí*. Praha: ASPI, 2004, s. 111-123.

PRÁVNÍ PŘEDPISY:

- Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava ČR, ve znění pozdějších předpisů.
- Ústavní zákon č. 23/1991 Sb., kterým se uvozuje Listina základních práv a svobod jako ústavní zákon České a Slovenské federativní republiky a usnesení předsednictva České národní rady č.2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku ČR., Listina základních práv a svobod, ve znění pozdějších předpisů.
- Sdělení FMZV č. 209/1992 Sb., o Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod.
- Listina základních práv Evropské unie. Úř. věst. C 303, 14. prosince 2007, s. 1 a násl.

- Konsolidované znění Smlouvy o fungování Evropské unie. Úř. věst. C 83, 30. března 2010, s. 47 a násl.
- Konsolidované znění Smlouvy o Evropské unii. Úř. věst. C 83, 30. března 2010, s. 13 - 46.
- Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 124/2004 Sb.m.s., o Úmluvě o přístupu k informacím, účasti veřejnosti na rozhodování a přístupu k právní ochraně v záležitostech životního prostředí.
- Zákon č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 17/1992 Sb., o životním prostředí, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 254/2001 Sb., o vodách, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 150/2002 Sb., soudní řád správní, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 123/1998 Sb., o právu na informace o životním prostředí, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.
- Usnesení Evropského parlamentu ze dne 19. května 2010 o institucionálních aspektech přistoupení Evropské unie k Evropské úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod. Úř. věst. C 161 E/72, 31. května 2011, s. 72 a násl.

JUDIKATURA:

- Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 28. února 2007, č. j. 3 Ads 88/2006-72.
- Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 18. září 2008, č. j. 9 Ao 1/2008-34.
- Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 29. března 2007, č. j. 2 As 12/2006-111.
- Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 13. října 2010, č. j. 6 Ao 5/2010-43.
- Nález Ústavního soudu ze dne 25. října 1995, sp. zn. Pl. ÚS 17/95.
- Nález Ústavního soudu ze dne 9. října 1996, sp. zn. Pl. ÚS 15/96.
- Nález Ústavního soudu ze dne 10. července 1997, sp. zn. III. ÚS 70/97.
- Nález Ústavního soudu ze dne 19. listopadu 2008, sp. zn. Pl. ÚS 14/07.
- Usnesení Ústavního soudu ze dne 6. ledna 1998, sp. zn. I. ÚS 282/97.
- Usnesení Ústavního soudu ze dne 2. září 2010, sp. zn. I. ÚS 2660/08.
- Soudní dvůr: Rozsudek ze dne 5. února 1963, *ve věci Van Gend en Loos*, C-26/62, Sb. rozh. s. 1.
- Soudní dvůr: Rozsudek ze dne 4. února 1959, *Stork v. Vysoký úřad ESUO*, C-1/58, Sb. rozh. s. 17.

- Soudní dvůr: Rozsudek ze dne 4. prosince 1974, *van Duyn v. Home Office*, C-41/74, Sb. rozh. s. 1337.
- Soudní dvůr: Rozsudek ze dne 12. listopadu 1969, *Stauder v. město Ulm*, C-29/69, Sb. rozh. s. 419.
- Soudní dvůr: Rozsudek ze dne 17. prosince 1970, *ve věci Internationale Handelsgesellschaft*, C-11/70, Sb. rozh. s. 1125.
- Soudní dvůr: Rozsudek ze dne 14. května 1974, *Nold v. Komise*, C-4/73, Sb. rozh. s. 491.
- Soudní dvůr: Rozsudek ze dne 13. prosince 1979, *Hauer v Land Rheinland-Pfalz*, C-44/79, Sb. rozh. s. 3727.
- Rozsudek ESLP ze dne 9. prosince 1994, *Lopez Ostra v. Španělsko*, č. 16798/90.
- Rozsudek ESLP ze dne 21. února 1990, *Powell a Rayner v. Velká Británie*, č. 9310/81.
- Rozsudek ESLP ze dne 13. července 1983, *Zimmermann a Steiner v. Švýcarsko*, č. 8737/79.
- Rozsudek ESLP ze dne 16. února 2005, *Moreno Gómez v. Španělsko*, č. 4143/02.
- Rozsudek ESLP ze dne 30. března 2005, *Taskin a další v. Turecko*, č. 46117/99.
- Rozsudek ESLP ze dne 9. června 1998, *L. C. B. v. Spojené království*, č. 23413/94.
- Rozsudek ESLP ze dne 30. listopadu 2004, *Öneryildiz v. Turecko*, č. 48939/99.
- Rozsudek ESLP ze dne 19. února 1998, *Guerra a další v. Itálie*, č. 14967/89.

INTERNETOVÉ ZDROJE:

- Zelený kruh, asociace ekologických organizací. *Aarhuská úmluva – hlavní problémy implementace v České republice* [online]. [ucastverejnosti.cz](http://www.ucastverejnosti.cz) [cit. 12. března 2012]. Dostupné na: <<http://www.ucastverejnosti.cz/dokumenty/policy-paper-aarhus-final.pdf>>.

Resumé

In nowadays world there is no doubt that the right to healthy environment rank among the group of human rights. We can see regulation and protection of this right on international, european and of course on national level. But the level of protection is different and is not adequately and due to this fact is difficult to enforce the right to healthy environment. Healthy environment is precondition of pleased and healthy life and that's the main reason why the right to healthy environment must be protected on sufficient level.

The question is why the right to healthy environment is not explicitly enshrined in binding international document. The main reason is lack of political will of states.

Recently the European court of human rights protects the right to healthy environment only indirectly, through the infringement of other human rights such as the right to respect for private and family life. The Charter of fundamental rights of the EU does not contain the right to healthy environment, only some indefinite statement. And finally the Czech Constitutional Court fails in providing protection of the right to healthy environment because according to its judgement the environmental non - governmental organisations are not subjects of that right.

It is evident that this kind of protection is insufficient. Mainly the Czech Constitutional Court should change its approach and make the environmental protection more effective.

Seznam klíčových slov

- Právo; law, right
- Základní lidská práva; human rights
- Životní prostředí; environment
- Právo na příznivé životní prostředí; right to healthy environment